

DE OORLOG - IN EN OM VALKENSWAARD.

DOOR.
JO VAN DEN BOSCH

Op zolder gevonden Valkenswaard oorlogsboekje plotseling in belangstelling

(Door Sjef Bernard)

VALKENSWAARD - Plotseling duikt her en der in Valkenswaard een boekje op, dat vlak na de oorlog door een zich noemende Jo van den Bosch is geschreven. Het is een soort dagboek van de laatste oorlogsdagen en de eerste dagen na de bevrijding onder de titel: „De oorlog in en om Valkenswaard.“

„Bij het opruimen van onze zolder“, zegt de heer Antoon van Leeuwen van Drukkerij Van Leeuwen-Baken, „zag ik een stapel boekjes liggen, waarvan ik me het bestaan niet eens bewust was. Het waren er zo'n kleine honderd. Ik heb ze links en rechts uitgedeeld.“ Drukkerij Van Leeuwen-Baken heeft het ingenaaid en 61 bladzijden tellende boekje uitgegeven. De heer Toon van Leeuwen sr. in het verzorgingstehuis van Kempenhof zegt: „We hebben er vierduizend van gemaakt. We hebben ze voor vijftien cent verkocht. Iedereen wilde er toen wel een hebben. De schrijver woont nu in Den Bosch. Hij heet J. van Ooijen.“ Jo van den Bosch is dus zijn pseudoniem. De naam wordt ook genoemd door de heer J. Brom, oud-commandant van de Valkenswaardse ondergrondse beweging.

Klerk

Van Leeuwen heeft geen gelijk, dat de man in Den Bosch woont. Hij heeft er wel gewoond, maar is er op 23 oktober 1970, zoals de vriendelijke gemeentelijke afdeling Bevolking weet mee te delen, gestorven. De man is op 1 februari 1947 uitgeboekt naar Den Bosch. Voordien was hij klerk bij de Valkenswaardse PTT. Joseph van Ooijen heeft het boekje als ondertitel meegegeven: „De eenvoudige geschiedenis van de donkere dagen, die de bevrijding van Valkenswaard omlijsten.“ Wie er meer in zoekt dan deze ondertiteling belooft komt bedrogen uit. Van Ooijen komt niet verder dan hij vanuit zijn woning en zijn straat (Luikerweg?) heeft kunnen waarnemen. Hij is tussendoor wel even naar kantoor geweest om te kijken hoe het daar bijstond en daar verraadt hij al even zijn identiteit: „De post-, de telegraaf en de telefoondienst zijn alle drie stopgezet. De radiocentrale heeft een storing die voor het eerst niet opgeheven zal zijn, zodat Valkenswaard volkomen geïsoleerd is.“ Het postkantoor was toen nog aan de Leenderweg.

Geen hoge pet

Overigens is ook wel duidelijk, dat hij van de Valkenswaardse mensen geen al te hoge pet op heeft. Op 7 september 1944 wordt de Valkenswaardse afdeling van de Partizanen Actie Nederland op het VSV-terrein bijeengeroepen. De leden krijgen het diepste zwijgen opgelegd en de schrijver zegt: „Dat is voor velen misschien wel moeilijk, want Valkenswaard staat nu eenmaal om zijn praten bekend.“ Het parool moet dus zijn: „Zwijgen als een soldatenkerkhof.“

Van Ooijen wekt de indruk, dat hij een van de partizanen geweest zou zijn. Jan Brom ontkent dit in alle toonaarden. „Toen de schrik achter de rug was, waren er honderden zogenaamd ondergronds. Ik heb er die eerste dag al heel wat weggestuurd.“ De schrijver van het boekje is wel kritisch op de mensen die zich op welke manier dan ook geen werkelijk

De voorpagina van het boekje, die voor zichzelf spreekt.

verscheidene Duitsers te voet van de richting Eindhoven en gaan den Luikerweg op, de Engelschen tegemoet. Het zijn eerste klas boeventronies en lopen in een matig tempo. Is dat nu het zegevierende Duitse leger van weleer?"

Loopgraven

De strijd om Valkenswaard begint op 13 september en Joseph van Ooijen heeft dat aardig geregistreerd. De vernielingen die aangericht zijn aan een aantal huizen in zijn omgeving. De branden die hij waarneemt in de strijd tot en met de bevrijding van Eindhoven op 18 september en het Duitse bombardement van 19 september. Hij geeft een goede beschrijving van de manier waarop mannen tussen de 18 en de 45 vanuit de St. Nicolaaskerk via de tuin van de zusters aan de Maastrichterweg het werken aan de loopgraven hebben weten te ontlopen. Van Ooijen beschrijft wat de PAN was, de Orde Dienst, de Luchtbeschermingsdienst, Het Rode Kruis en wat dislocatie is. De inzameling voor de getroffen medeburgers krijgt felle kritiek van de schrijver waar hij constateert, overigens zonder namen te noemen, dat bepaalde mensen best veel en veel meer hadden kunnen geven. Jammer dat hij zo weinig plaatselijke toestanden echt schetst. Hij noemt alleen café Aarts, dat is afgebrand. Naar de mening van de heer Harrie Arts moet dat aan de Luikerweg hebben gelegen. Hij noemt ook mijnheer Lou en bedoelt daar zeker de jong-overleden directeur van de Hofnar Lou Wolters mee. Het boekje is geen geschiedkundig document. Wel de moeite waard om het te hebben, omdat het degene, die niets van de bevrijding van Valkenswaard weet, in een korte tijd een aardige indruk kan geven.

Het boekje heeft een voorwoord van de burgemeester van vlak na de bevrijding, de heer C. van Beek, die later burgemeester van Reusel is geworden en daar sinds een paar jaar van zijn pensioen geniet. De voorzijde van het boekje is getekend door de heer P. Schwartzmans, die vroeger naast de pastorie van de Antoniuskerk aan de Eindhovenseweg als kunstschilder met zijn gezin heeft gewoond. Hij is

DE OORLOG IN EN OM VALKENSWAARD

DOOR

JO VAN DEN BOSCH

EERSTE DRUK

*De eenvoudige geschiedenis van de
donkere dagen, die de bevrijding
van Valkenswaard omlijsten.*

UITGAVE: DRUKKERIJ VAN LEEUWEN-BAKEN, VALKENSWAARD.

VOORWOORD

Met belangstelling heb ik dit dagboek gelezen en voldoe gaarne aan het verzoek van den schrijver om het van een kort voorwoord te voorzien.

De schrijver is er m.i. in geslaagd om de Septembermaand van 1944, die als een serie passievolle dagen de bevrijding van Valkenswaard omsluit, op onderhoudende wijze uit te beelden.

Het leed van de door den oorlog aangerichte verwoestingen, de intens beleefde vreugde der bevolking na de bevrijding, het waarlijk heldhaftig optreden van een groep altruïstische mannen en vrouwen, die gemeenschapszin boven persoonlijk belang stelden door — vaak met groot gevaar voor eigen leven — hulp te verleen aan getroffen of in nood verkeerende medemenschen, en daarnaast de kleine en benepen karakters dergenen, die zelfs in grootsche en bange dagen als die, waarover het dagboek spreekt, nog niet kunnen nalaten hun eigen-ik als het eenig belangrijke ter wereld te beschouwen, worden op eenvoudige en bevattelijke wijze beschreven.

De historische periode, welke voor Valkenswaard het sluitstuk vormt op één lange nachtmerrie van meer dan vier jaren onderdrukking door een meedoogenloozen overweldiger, aan de vergetelheid te ontrukken, dat is de verdienste van dit pretentielooze werkje, waarom ik het gaarne in ieders belangstelling aanbeveel.

C. A. A. VAN BEEK
wnd. Burgemeester van Valkenswaard.

Valkenswaard, 5 October 1944.

TER INLEIDING

Op Zondag 17 September 1944 werd Valkenswaard bevrijd. Hoe deze bevrijding kwam, wat daaraan voorafging, wat er op volgde en wat in dat tijdperk in onze onmiddellijke omgeving gebeurde, hebben wij getracht zoo goed en zoo volledig mogelijk vast te leggen in een dagboek, dat wij voor ons zelf bijhielden en dat wij op verzoek hebben uitgewerkt en uitgegeven.

Gaarne breng ik een woord van dank aan de Staf van de O.D., aan den heer van Gool, als hoofd van onzen plaatselijken luchtbeschermingsdienst, aan Dr. van Erp, als Voorzitter van de afdeeling Valkenswaard van het Nederlandsche Rode Kruis en aan den heer Strijbosch, als leider van de afdeeling Dislocatie, die mij de noodige gegevens verschaften om aan elk van deze instellingen, die in deze periode zoo'n prachtig werk hebben verricht, een hoofdstuk te kunnen wijden.

Een bijzonder woord van dank zij gericht aan den waarnemend Burgemeester, den heer C. A. A. van Beek, die dit werkje met een voorwoord heeft willen verrijken.

En tenslotte een woord van dank aan den uitgever, die het werkje keurig heeft verzorgd en tot een aardige uitgave heeft weten te maken, en aan den heer Schwartzmans voor het verzorgen van den omslag.

DE SCHRIJVER.

Valkenswaard, October 1944.

DE VRIJHEID KOMT IN ZICHT!

Na ruim vier jaar onderdrukking, na ruim vier jaar bezetting, zijn de geallieerde legers zoo ver gevorderd, dat elk oogenblik verwacht kan worden, dat zij de Nederlandsche grens zullen overschrijden.

Brussel en Antwerpen zijn bevrijd en in een snel tempo wordt nu opgerukt in de richting van de Nederlandsche grens.

Wat vrijheid beteekent, zijn wij bewust geworden uit de ervaring der laatste jaren, toen ons die vrijheid was ontnomen; toen wij leefden onder den druk van ònvrijheid en knechting; toen de moderne tyran, de satan van dezen tijd, met alle middelen, waarover hij beschikte, ingreep op ons menschwaardig bestaan; toen wij geestelijk en materieel in boeien lagen; toen wij tot bijna in ons denken waren aangetast. Tòen, tòn is het ons duidelijk geworden tot in het diepst van ons gemoed, wat vrijheid beteekent!

Wij hebben manhaftig ons leed geleden. Wij hebben onze zelfbeheersching en ons evenwicht bewaard. Wé hebben gebeden om kracht en om verlossing uit deze ramp van den oorlog. Wij hebben dikwijls ongeduldig, soms teleurgesteld misschien, uitgezien naar de bevrijding. Maar nù, nù komt die bevrijding dan toch werkelijk in zicht!

3 September 1944.

Om kwart over acht geeft Radio Oranje een boodschap door van H.M. de Koningin. Deze boodschap luidt ongeveer als volgt:

„Landgenooten! Gij weet, dat het uur der bevrijding voor de deur staat. Onze land-, zee- en luchtmacht heeft zich schouder aan schouder geplaatst met onze bondgenooten. Zooals Mij bekend is, staan onze binnenlandsche strijders met ongeduld het oogenblik af te wachten, waarop zij daadwerkelijk aan den strijd zullen gaan deelnemen.

Ik kan U mededeelen, dat Ik Z.K.H. Prins Bernhard heb be-

noemd tot bevelhebber der Nederlandsche strijdkrachten onder leiding van generaal Eisenhower. Prins Bernhard neemt op dit oogenblik de leiding van het gewapend verzet in Nederland op zich".

Hierna spreekt Prins Bernhard ongeveer als volgt :

„Landgenooten ! Vanavond spreek ik in het bijzonder tot de leden van het ondergrondsche verzet. Vier jaar hebt gij klaar gestaan. Offers hebt gij gebracht en dagelijks Uw leven ingezet ! Velen zijn gevallen of verzuchten nog in concentratiekampen. Ik breng hen allen een eerbiedige hulde ! Namens Koningin en vaderland dank ik U allen voor hetgeen gij gedaan hebt ! Ik ben trots op Uw prestaties !

Vandaag valt mij de groote eer te beurt het bevel op mij te nemen van alle ondergrondsche strijders, die nu als bovengrondsche strijders erkend zijn. De gelegenheid is aangebroken, waarop gij actief zult kunnen deelnemen aan de bevrijding van ons vaderland !

Maakt armbanden gereed, waarvan gij de kleur zelf moogt bepalen, maar waarop in elk geval met duidelijke letters het woord „Oranje" moet staan. Gij moogt die echter niet gebruiken zonder mijn bevel ! Thans geef ik U mijn eerste bevel :

Onthoudt U onder alle omstandigheden van alle afzonderlijke acties. Gij moet U houden aan de instructies van Uw leiders, die hun orders van mij ontvangen. Zeer binnenkort hoort U meer !

En nu voorwaarts, met God voor Koningin en vaderland !"

Plechtig klinkt dan het Wilhelmus ! Een rilling gaat door ons heen bij het hooren van de eerste toonen van dit volkslied ! Het is een groot oogenblik voor onze binnenlandsche strijders in een boodschap van H.M. de Koningin zelf te mogen vernemen, dat zij spoedig bovengronds aan het werk zullen kunnen gaan, terwijl niemand minder dan Prins Bernhard hun leider zal zijn !

Tot slot geeft Radio Oranje nog een boodschap van generaal Eisenhower aan de Nederlandsche bevolking. Deze boodschap, die de instemming heeft van de Nederlandsche Regeering bevat de volgende vier punten :

1. Probeer niet tot een algemeen opstand te komen.
2. Volg nauwkeurig de bevelen van Uw leiders op. Tracht

met alle bedekte mi
wrichten. Zorgt de
voor zijn vervoer

3. Gaat voort
handlangers te de

4. Verleen alle
beweging. Verber
geeft hen, als gij

4 September 1944.

Radio Londen

„Volgens de I
colonnes door Zu

's Avonds spr
voor Radio Oran

„Landgenooten
baren opmarsch
roep ik hen nam
vaderlandschen b

Gij zult hen e
dienen, als solda
dwingelandij, die

Het uur der be
terug zijn in Uw
kelijk Nederland

Er stijgt een o
vreugde laat geb

Er zullen er o
wordt met gevoe
onze landgenoot
werd veel leed g

een uiterste kra
nader omschrev
heidspersoneel h
herhaal: om alle
moment in ons
plicht het overh

met alle bedekte middelen den vijand in zijn vervoersysteem te ontwrichten. Zorgt de vijandelijke spoor- en waterwegen, door hem voor zijn vervoer in gebruik, in de war te sturen.

3. Gaat voort met de administratie van den vijand en zijn handlangers te desorganiseeren.

4. Verleen alle mogelijke hulp aan de leden van de verzetsbeweging. Verbergt hen en helpt hen zoo noodig ontsnappen en geeft hen, als gij het hebt, kleeding en voedsel.

4 September 1944.

Radio Londen meldt :

„Volgens de Deutsche berichten trekken de Amerikaansche colonnes door Zuid Limburg naar Aken.”

's Avonds spreekt minister-president, professor Gerbrandy, voor Radio Oranje :

„Landgenooten! Nu de geallieerde legers in hun onweerstaanbaren opmarsch de Nederlandsche grens overschreden hebben, roep ik hen namens U allen een hartelijk welkom toe op onzen vaderlandschen bodem.

Gij zult hen een ontvangst bereiden, die zij verdienen! Verdienen, als soldaten der vrijheid, als vernietigers van de ergste dwingelandij, die de wereld ooit gekend heeft!

Het uur der bevrijding heeft geslagen! Weldra zal onze Vorstin terug zijn in Uw midden om te regeeren in een vrij en onafhankelijk Nederland!

Er stijgt een dankgebed op tot God, Die uit zó'n leed zooveel vreugde laat geboren worden. Er heerscht vreugde overal!

Er zullen er echter weinigen zijn, wier vreugde niet vermengd wordt met gevoelens van smart, om hen, die er niet meer zijn. Om onze landgenooten in Indië, die hunkeren naar hun vrijheid. Overal werd veel leed geleden. Nog is alles niet voorbij! Van iedereen kan een uiterste krachtsinspanning gevraagd worden. Ieders taak zal nader omschreven worden in duidelijke bewoordingen. Het overheidspersoneel heeft gisteren een opdracht gekregen, die ik hierbij herhaal: om alles te verhinderen, wat de vijand nog op het laatste moment in ons land zou willen doen. Alle landgenooten zijn verplicht het overheidspersoneel hierbij te helpen.

De verzetsbeweging is nu een georganiseerde verzetsbeweging geworden onder bevel van Z.K.H. Prins Bernhard, zooals U gisterenavond werd medegedeeld.

Landgenooten! Dit zijn groote dagen voor de geschiedenis van ons volk! Van ieder van ons zal afhangen, hoe het nageslacht straks over ons oordeelen zal! Weest ordelijk en toont U gedisciplineerd! Gedraagt U naar de aanwijzingen, die de leiders van de ondergrondse, nu bovengrondse beweging, U geven zullen. Ik vraag van ieder van U toewijding en gezinszin! Nederland herrijst!"

Hierna volgt een order van Prins Bernhard, als bevelhebber van de Nederlandsche binnenlandsche strijdkrachten:

Officieren, onder-officieren en manschappen van het Nederlandsche leger en de marine, zoo gij nog de beschikking hebt over een uniform, moet gij dit nog niet aantrekken! Het oogenblik, waarop dit wel geschieden kan, zal nog nader worden bekend gemaakt!"

5 September 1944.

Naar Radio Londen mededeelt zijn Britsche troepen in Nederland en hebben Breda bereikt!

Vervolgens heeft Radio Londen een oproep voor de bevolking van Rotterdam, in opdracht van den geallieerden opperbevelhebber:

„Het personeel van de haven en de spoorwegen in Rotterdam wordt verzocht ter beschikking te blijven in de buurt van de plaats waar zij nu zijn. Aan alle arbeiders en het spoorwegpersoneel wordt verder verzocht te zorgen, dat fabrieken, machines, locomotieven, treinen, voertuigen, kranen, openbare bedrijven en brandweerinstallaties door den vijand niet worden vernield of beschadigd, opdat dezen onmiddellijk in dienst gesteld kunnen worden, zoodra de geallieerden Rotterdam hebben bevrijd.

Men wordt dringend verzocht nauwkeurig te letten op en aan teekening te houden van het leggen van mijnen in de haven. Weest op Uw hoede voor tijdbommen enz., die de vijand in de haven of in de omgeving van de dokken mocht aanbrengeu.

Weest uiterst voorzichtig met het aanraken van schakelaars en handle's, welke door den vijand in de havenwerken mochten wor-

den aangebracht, ook onderzocht te hebben, ontploffingsinstallaties teeren aan de eerste g. Indien de vijand het lijke plaatsen aangev eerste gelegenheid hie Dit is geen oproep t

's Avonds deelt R ontvangen van het o met vreugde de ben bevelhebber begroet wacht!

Verder volgen drie hebber, waarvan de Rotterdam, in het b en de spoorwegen, v

De tweede oproep België en Nederland

„Generaal Eisenh snel voorwaarts. De echter, waar U ben huis en naar Uw fa standigheden zijn ve waar U bent! Daar

De derde oproep g land en bevat een s leiders van de verze ties gegeven worden land, welke instructi lieerde luchtmacht a

6 September 1944.

Radio Londen he gen van de Engels

Radio Oranje do

den aangebracht, ook al zien zij er onschuldig uit, zonder eerst onderzocht te hebben, of er een springlading aan bevestigd is. Alle ontploffingsinstallaties moet men nauwkeurig aangeven en rapporteren aan de eerste geallieerde eenheden, die de haven bereiken. Indien de vijand het gebied reeds verlaten heeft, dan de gevaarlijke plaatsen aangeven door borden met groote letters en bij de eerste gelegenheid hiervan melding maken.

Dit is geen oproep tot algemeen verzet in Rotterdam!"

's Avonds deelt Radio Oranje mede dat te Londen bericht is ontvangen van het ondergrondse verzet in Nederland, dat het met vreugde de benoeming van Z.K.H. Prins Bernhard als zijn bevelhebber begroet en dat het met ongeduld zijn instructies afwacht!

Verder volgen drie oproepen van den geallieerden opperbevelhebber, waarvan de eerste is bestemd voor de bevolking van Rotterdam, in het bijzonder het personeel van de havenwerken en de spoorwegen, welke oproep reeds eerder is doorgegeven.

De tweede oproep is bestemd voor vluchtelingen en evacués uit België en Nederland en luidt:

„Generaal Eisenhower zegt: De geallieerde legers rukken snel voorwaarts. De bevrijding van Nederland is aanstaande. Blijft echter, waar U bent! Er zijn plannen om U te helpen om naar huis en naar Uw familie terug te keeren, zoodra de oorlogsomstandigheden zijn verlopen. U kunt ons helpen, door te blijven waar U bent! Daardoor blijven de wegen voor ons open!"

De derde oproep geldt alle buitenlandsche arbeiders in Duitschland en bevat een serie instructies, die bijzonder gelden voor de leiders van de verzetsgroepen. Van nu af zullen per radio instructies gegeven worden voor de buitenlandsche arbeiders in Duitschland, welke instructies door middel van pamfletten door de geallieerde luchtmacht zullen worden uitgeworpen.

6 September 1944.

Radio Londen heeft geen officieele berichten over de vorderingen van de Engelsche troepen in Nederland.

Radio Oranje doet 's avonds mededeelingen over den bijzon-

deren staat van beleg, die gisteren is afgekondigd, dienende tot handhaving van rust en orde, de bescherming van hen, die van goede wil zijn en tot spoedige zuivering.

De bestaande staat van beleg moet onvoldoende worden geacht, daarom wordt voor de bevrijde deelen van Nederland de bijzonderen staat van beleg afgekondigd.

Hierbij wordt aan militaire instanties buitengewone bevoegdheden gegeven. Zij blijven echter verantwoording verschuldigd aan de Regeering. Zij zullen van hun bevoegdheid slechts gebruik mogen maken als sneller en krachtiger ingrijpen noodzakelijk is. Deze bijzondere staat van beleg zal zoo spoedig mogelijk worden opgeheven. Belast met deze bevoegdheid wordt de chef van de staf van het militair gezag. De staf van dezen chef zal worden onderverdeeld in militaire commissies in provincies, districten en enkele gemeenten. De chef is rechtstreeks verantwoording verschuldigd aan den minister van oorlog. Zijn staf wordt verdeeld in verschillende vakken, zooals luchtbescherming, economische zaken, justitie enz.

Van stonde af zullen talrijke landgenooten bij de verschillende organisaties worden ingedeeld, teneinde het militair gezag in staat te stellen bepaalde organen van burgerlijk gezag naar de wenschen van het militair gezag te richten. Hieronder zijn niet begrepen ministers, leden van de rechterlijke macht enz.

Het militair gezag kan beschikken over inrichtingen van posten, telegrafie en telefonie; zij kan alle openbare middelen van vervoer in gebruik nemen en roerende en onroerende goederen opvorderen. Voor particuliere eigendommen geldt hetzelfde. Zij kan ook huisvesting vorderen voor militairen en niet-militairen oproepen in militairen dienst te komen. Hiervan zijn uitgezonderd ministers, leden van de rechterlijke macht, commissarissen der Koningin in de provincies en leden van provinciale en gemeentebesturen.

Zij is bevoegd tot het geven van bepalingen voor de in- en uitwendige veiligheid, terwijl persoonlijke vrijheden kunnen worden ingetrokken. Deze maatregelen mogen alleen dan genomen worden wanneer de omstandigheden dit noodzakelijk maken.

Tenslotte volgt een belangrijke instructie voor de Nederlandsche, gezagsgetrouwe, civiele autoriteiten voor het bevrijde Nederlandsche gebied. Die civiele autoriteiten wier getrouwheid ononderbroken, boven elke twijfel gebleken is, kunnen voorzienin-

gen treffen, welke bepalingen van zakelijke. Deze voorloopen van de voorschriften, die gegeven worden.

Uitgesloten van de bevoegde geldige ambtsverplichting pathiseerend lid of begunstiger van socialistische of fascistische personen gehoorzaamheid.

De laatste dagen keerde de Duitse legatie met veel kennis op in de richting van de drukker en wij vernemen dat zij uit Frankrijk en België de plannen zal geschieden in een week is dit nu al het materiaal, dat zij bij zich heeft. De gische boerenkarren, waarvan sommigen zelf de moffen op het laatste moment ben. Enkelien zien wij een handwagen duwen. De moffen ben zij veel materiaal dergelijke primitieve wapens nu overgebleven van de moffen geleden hier triomphanten.

Het handjevol moffen sluit zich bij de terugtocht. De moffen ven zijn zij volop bezig met de moffen pakken, en zich klaar te maken.

Met voldoening en hooft weging aan! Wij verheugen ons stig verloop.

Immers wanneer wij verwachten, zal Valkenburg worden, daar er oorspronkelijk stand zouden kunnen nemen. De gevechtslinie komen te worden trokken worden.

gen treffen, welke beperkt dienen te blijven tot het strikt noodzakelijke. Deze voorloopige voorzieningen mogen niet afwijken van de voorschriften, die door het geallieerde militaire gezag gegeven worden.

Uitgesloten van de bevoegdheid tot het geven van eenige rechtsgeldige ambtsverplichting zijn zij, die tijdens de bezetting lid, sympathiseerend lid of begunstiger zijn geweest van eenige nationaal-socialistische of fascistische instelling. Niemand is dus aan deze personen gehoorzaamheid verschuldigd.

De laatste dagen komen groote troepenafdeelingen van het Duitse leger met veel materiaal van den Luikerweg af en trekken op in de richting van Eindhoven. Het wordt met den dag drukker en wij vernemen, dat het de terugtrekkende Duitschers zijn uit Frankrijk en België. Dit terugtrekken, dat wel weer volgens de plannen zal geschieden, verloopt heel rustig en ordelijk. Bijna een week is dit nu al aan het doortrekken, maar het laatste materiaal, dat zij bij zich hebben is niet veel bijzonders meer! Belgische boerenkarren, bespannen met paarden, die doodop zijn en waarvan sommigen zelfs geen ijzers meer onder hebben, schijnen de moffen op het laatste moment in België nog gevorderd te hebben. Enkele zien wij op een kinderfiets rijden, terwijl anderen een handwagen duwen, waarop hun uitrusting ligt. Blijkbaar hebben zij veel materiaal moeten achter laten, dat zij zich nu met dergelijke primitieve vervoermiddelen moeten behelpen. Is dat nu overgebleven van dat geweldige leger, dat ruim vier jaren geleden hier triomphantelijk kwam binnentrekken?

Het handjevol moffen, dat zich nog in Valkenswaard bevindt, sluit zich bij de terugtrekkende kameraden aan. Ook in Eindhoven zijn zij volop bezig om in de haast nog een en ander in te pakken en zich klaar te maken om mee te trekken.

Met voldoening en blijdschap zien wij deze terugtrekkende beweging aan! Wij verheugen ons reeds over dit voor ons zoo gunstig verloop.

Immers wanneer wij nu met enkele dagen de Tommies kunnen verwachten, zal Valkenswaard zonder slag of stoot genomen kunnen worden, daar er dan geen moffen meer zijn, die nog tegenstand zouden kunnen bieden en zullen wij dus ook niet in een gevechtshandeling komen te zitten of bij de gevechtshandelingen betrokken worden.

Tegen den avond krijgen de partizanen hun eerste bevel. Een ordonnans komt melden: „Of U morgenvroeg om vijf minuten voor half tien op het V.S.V.-terrein wilt komen.”

7 September 1944.

's Morgens tegen half tien verzamelen zich 50 à 60 partizanen op het V.S.V.-terrein. De bijeenkomst, waarvan is uitgegeven, dat het een oefening is van de boschbrandweer, wordt gehouden onder de tribune van het voetbalveld.

Al is onze verzetsbeweging enkele dagen geleden bovengronds geworden, toch is er nog evenveel gevaar als vroeger, vandaar dat door enkele leden het terrein wordt afgezet, om te voorkomen, dat wij onverhoeds zouden worden aangevallen.

De leider van deze bijeenkomst begint met te zeggen, dat het groote oogenblik is aangebroken, waarop de Partisanen Actie Nederland (P.A.N.) bovengronds zal gaan optreden. Hij wijst er op, dat veel van ons geëischt zal kunnen worden en dat wij nu, meer nog dan in het verleden, ons leven zullen gaan inzetten voor de vrijheid van ons vaderland. Degenen, die zich dat niet bewust zijn en die dit risico niet durven aanvaarden, kunnen zich nu nog terugtrekken.

Ieder lid wordt dan het diepste stilzwijgen opgelegd over hetgeen hier besproken wordt en over alles, wat onze actie verder aangaat. Niet praten! Met niemand! Dat is voor velen misschien wel moeilijk, want Valkenswaard staat nu eenmaal om zijn praten bekend, en het mag hier nog wel eens gezegd zijn, dat door dat praten in het verleden slachtoffers zijn gevallen, dus als eerste parool: zwijgen! Zwijgen, als een soldatenkerkhof!

Er is officieel medegedeeld, dat de geallieerden binnen twee maal vier en twintig uur hier kunnen zijn. Het wordt dus kort slag!

Het uniform zal bestaan uit blauwe overall met witte arraband, waarop P.A.N. — Oranje. Deze overalls, alsmede wapens en munitie zullen een dezer dagen worden uitgereikt op een nader aan te geven plaats en tijdstip.

Na deze bijeenkomst verlaten de deelnemers langs verschillende wegen het terrein.

De Engelsche radio heeft vandaag in het geheel geen berichten over de opmarsch der geallieerde troepen in Nederland.

Radio Oranje geeft 's bevrijd Nederland. Deze in voor alle bladen, die n Tenzij de geallieerde mil het bevrijde Nederland a

1. de illegale pers.
2. dagbladen, nieuws schijning voor 1 Januari
3. dagbladen, nieuws eerde militaire overheid hebben gekregen.
4. dagbladen, nieuws militaire autoriteiten ver

8 September 1944 :

Radio Londen geeft Prins Bernhard die zijn derlandsche troepen in

„Alle Nederlanders m grootst mogelijke voorz van elke demonstratie, te zijn en meester zijn van

Verder wordt bekend Beeringen het Albertkar Bourg Leopold (Leopol Valkenswaard!

9 September 1944.

Dixmuiden en de havi derlandsche grens zijn v pen zijn 10 K.M. ten N

Het bericht dat Engel overschreden en Breda het geallieerde opperbev zender.

Het gerucht, dat er in

Radio Oranje geeft 's avonds nog een instructie voor de pers in bevrijd Nederland. Deze instructie houdt in beginsel een verbod in voor alle bladen, die na 1 Januari 1943 zijn blijven verschijnen. Tenzij de geallieerde militaire overheid anders bepaald, zullen in het bevrijde Nederland alleen mogen verschijnen:

1. de illegale pers.
2. dagbladen, nieuwsbladen en tijdschriften, door wie de verschijning voor 1 Januari 1943 werd gestaakt.
3. dagbladen, nieuwsbladen en tijdschriften, die van de geallieerde militaire overheid toestemming tot voorlopige verschijning hebben gekregen.
4. dagbladen, nieuwsbladen en tijdschriften, die op last van de militaire autoriteiten verschijnen.

8 September 1944 :

Radio Londen geeft 's middags een order door van Z.K.H. Prins Bernhard die zijn hoofdkwartier heeft gevestigd bij de Nederlandsche troepen in België:

„Alle Nederlanders moeten tijdens deze bijzondere dagen de grootst mogelijke voorzichtigheid betrachten en zich onthouden van elke demonstratie, totdat de geallieerden ter plaatse aanwezig zijn en meester zijn van de situatie”.

Verder wordt bekend gemaakt, dat de geallieerde legers bij Beeringen het Albertkanaal zijn overgestoken en oprukken naar Bourg Leopold (Leopoldsburg). Zij zijn dus niet ver meer van Valkenswaard!

9 September 1944.

Dixmuiden en de havenplaats Ostende op 25 K.M. van de Nederlandsche grens zijn volgens radio Londen bevrijd. Andere troepen zijn 10 K.M. ten Noorden van het Albertkanaal opgerukt.

Het bericht dat Engelsche troepen de Nederlandsche grens zijn overschreden en Breda hebben bereikt, is nog steeds niet door het geallieerde opperbevel officieel bevestigd, aldus de Engelsche zender.

Het gerucht, dat er in Breda geen Engelsche troepen zijn, schijnt

dus waar te zijn. Wij voelen ons teleurgesteld en nu de Engelsche radio de laatste dagen zoo weinig nieuws over de geallieerde vorderingen kan melden, gaat de aardigheid er of om er naar te luisteren!

's Middags wordt medegedeeld, dat Bourg Leopold gevallen is.

In den loop van den namiddag krijgen de partizanen hun eerste schriftelijke bevel van den rayonscommandant. Het bevat instructies, waaraan zij zich onder alle omstandigheden te houden hebben. Strikt geheim en zeer persoonlijk!

Eindhoven is geïsoleerd. Niemand mag de stad verlaten! Dat is een handicap voor de partizanen, daar voor hen een wagen met uitrustingsstukken in Eindhoven aanwezig is en er geen mogelijkheid meer bestaat, die wagen er uit te krijgen.

's Avonds meldt Radio Oranje, dat H.K.H. Prinses Juliana dien dag om kwart voor drie in Engeland is aangekomen. Zij heeft de reis in een Britsch vliegtuig afgelegd in gezelschap van haar secretaris. De prinsesjes zijn in Ottawa achtergebleven.

Moge Prinses Juliana haar reis spoedig kunnen vervolgen!

Op het vliegveld werd de Prinses verwelkomd door H.M. de Koningin. Nog voor het vliegtuig goed en wel stil stond omhelsde de Prinses reeds haar Moeder. Behalve de Koningin was er een groep hooggeplaatste officieren aanwezig om de Prinses te verwelkomen.

Na haar aankomst bedankte de Prinses den piloot op hartelijke wijze. Enkele oogenblikken na de aankomst verlieten de Koningin en de Prinses het vliegveld en werd in een auto naar de woning van de Koningin gereden.

Voor haar vertrek had de Prinses een boodschap voor het Canadeesche volk achtergelaten, welke ongeveer als volgt luidde:

„Ik dank U allen voor Uw hartelijk medeleven, dat ik mij steeds zal blijven herinneren; voor Uw medeleven, toen mijn land in oorlog kwam en toen mijn jongste dochter werd geboren, die door U met liefde en genegenheid werd ontvangen. Ik keer nu naar mijn eigen land terug, maar hoop nog eens naar Canada terug te komen. God zegene U allen”.

Een andere boodschap heeft de Prinses per telegram gezonden aan den gouverneur van Ottawa en diens echtgenoot.

In een verslag van een de pogingen van de Duitsche grondgebied te beletten a de opmarsch nietzoo snel

10 September 1944.

Er valt hier vandaag ee te nemen. Zou dat een vo België en het bericht, da ons geduld wel zwaar op dat de geallieerden nog n aan de kanalen in Noor worden.

11 September 1944.

De afgelopen nacht is nes blijven maar aan ee Eindhoven.

Engelsche troepen sta Nederlandsche grens, me

Prins Bernard heeft d Engelsche troepen samen bevelhebber der Nederla verklaarde hij, dat de be derlandsche troepen zijn blik nauwelijks afwachten zullen betreden. De troo gereed om den geallieer zullen overschrijden.

In den namiddag kom van de richting Eindhov schen tegemoet!

Het zijn eerste klas bo Is dat nu het zegevieren dit handje vol moffen tegenhouden? Deze troe

In een verslag van een oorlogscorrespondent vernemen wij, dat de pogingen van de Duitschers om de toegang tot het Nederlandsch grondgebied te beletten aan alle fronten toenemen. Vandaar dat de opmarsch nietzoo snel meer verloopt.

10 September 1944.

Er valt hier vandaag een grootere bedrijvigheid in de lucht waar te nemen. Zou dat een voorteken zijn? Na de snelle opmarsch door België en het bericht, dat Britsche troepen in Breda zijn, wordt ons geduld wel zwaar op de proef gesteld, nu na een week blijkt, dat de geallieerden nog niet op vaderlandschen bodem zijn en er aan de kanalen in Noord België nog hevig gevochten schijnt te worden.

11 September 1944.

De afgelopen nacht is erg rumoerig geweest. Duitse colonnes blijven maar aan één stuk doortrekken in de richting van Eindhoven.

Engelsche troepen staan slechts op enkele kilometers van de Nederlandsche grens, meldt radio Londen.

Prins Bernard heeft de Nederlandsche troepen, die met de Engelsche troepen samen strijden, bezocht, in zijn kwaliteit van bevelhebber der Nederlandsche strijdkrachten. Aan journalisten verklaarde hij, dat de bevrijding van Nederland nabij is. De Nederlandsche troepen zijn vol goeden moed en kunnen het oogeblik nauwelijks afwachten, waarop zij den vaderlandschen bodem zullen betreden. De troepen zijn goed georganiseerd en staan gereed om den geallieerden te steunen, wanneer deze de grens zullen overschrijden.

In den namiddag komen weer verscheidene Duitschers te voet van de richting Eindhoven en gaan den Luikerweg op, de Engelschen tegemoet!

Het zijn eerste klas boeventronies en loopen in een matig tempo. Is dat nu het zegevierende Duitse leger van weleer? En moet dit handje vol moffen het Britsche leger aan onze grens gaan tegenhouden? Deze troepen zijn toch immers al verslagen voor

zij een Tommie gezien hebben! Er komen echter ook een drietal tanks aanrijden en in den avond gaat er ook nog wat geschut in dezelfde richting.

Op den Luikerweg wordt een enkel huis gevorderd, dat de bewoners terstond moeten verlaten, en dat ingericht wordt als mitrailleurnest of gebruikt als munitie-opslagplaats.

Waarom stooten die Britten nu niet door? Waarom die moffen nog een kans gegeven zich hier weer te gaan nestelen? Hebben wij een paar dagen geleden, toen wij de Duitschers zagen terugtrekken te vroeg gejuicht? Zijn wij te voorbarig geweest te veronderstellen, dat wij er goed van zouden afkomen? Wanneer die moffen nu weer versterkingen gaan aanvoeren en nog probeeren zullen om hier tegenstand te bieden, wat zal ons dan nog te wachten staan?

In den namiddag zijn twee Engelsche tanks doorgebroken tot achter op den Luikerweg, het punt waar de weg naar Borkel begint. Verscheidene inwoners hebben hen daar gezien en met de bemanning gesproken. Volgens hen zou het vandaag te laat worden, maar kunnen wij morgen de Tommies verwachten.

Onze hoop herleeft weer! „Till to-morrow!” hebben zij gezegd, toen zij weer teruggingen! Wij hopen het!

11 September 1944. Engelsche tanks doorgebroken tot Valkenswaard! Valkenswaard de eerste Nederlandsche gemeente, die door de Engelschen wordt bereikt! Is dat niet van historische betekenis?

12 September 1944.

Ook vannacht was er weer een groote bedrijvigheid. Nog steeds een druk verkeer in de richting van België en tegen den morgen hooren wij in de verte het gebulder van kanonnen.

Dan wordt er bekend gemaakt, dat na negen uur voormiddag niemand meer op straat mag. Wij maken hieruit op, dat het hier toch gevechtsterrein zal worden.

De geheelen morgen blijven wij het kanongebulder in de verte hooren. Overigens blijft alles nog vrij rustig. Een enkele maal

snort er een Duitsche er ook een Engelsch kenningsvliegtuig is.

Om kwart voor t Nederlandsche grens

Wij moeten dus e wachten! „Till to-mo

Het wordt middag avond en nog geen T wij morgenvroeg of a het oogenblik zullen zoo vurig verlangd h

een drietal
geschut in

rd, dat de
wordt als

die moffen
n? Hebben
gen terug-
est te ver-
anneer die
probeeran
an nog te

broken tot
ar Borkel
en en met
ag te laat
achten.
n zij ge-

Valkens-
die door
he betee-

og steeds
morgen

rmiddag
het hier

de verte
de maal

snort er een Duitse motor de Luikerweg op. Zoo nu en dan komt er ook een Engelsch vliegtuig over, dat vermoedelijk een verkenningsvliegtuig is.

Om kwart voor twaalf meldt de Engelsche zender, dat de Nederlandsche grens ten Zuiden van Eindhoven is overschreden!

Wij moeten dus elk oogenblik den Engelschen kunnen verwachten! „Till to-morrow!” heeft hij immers gezegd!

Het wordt middag, maar er komt geen Tommie! Het wordt avond en nog geen Tommie! Wij gaan naar bed in de hoop, dat wij morgenvroeg of anders toch zeker in den loop van den dag het oogenblik zullen mogen beleven, waarnaar wij zoo lang en zoo vurig verlangd hebben!

DE STRIJD OM VALKENSWAARD

13 September 1944.

Nog geen Tommie!

Nu de dag van gisteren ons nog niet kon brengen, waarop wij zoo vurig gehoopt hadden, verkeeren wij vandaag weer in dezelfde spanning. Of eigenlijk voelen wij ons teneergeslagen want na de teleurstelling van gisteren, toen wij zeker de Tommies verwachtten, hooren wij nu ook nog veel minder kanongebulder en ook in de lucht is de actie veel minder dan gisteren.

De Engelsche radio heeft gemeld, dat in Noord België en in het Nederlandsch-Belgisch grensgebied hevig wordt gevochten, en dat er troepen de grens over zijn.

In den avond wordt het even spannend. Bommen worden in de verte afgeworpen, kannonen bulderen en, terwijl wij daar naar staan te luisteren, giert plotseling fluitend een projectiel over ons heen. Wij zoeken haastig dekking en meteen hooren we het ding met een flinke slag uit elkaar springen. Het is niet ver van ons vandaan! Even later wordt het stil!

14 September 1944.

De nacht is vrij rumoerig geweest. Vliegtuigen, bommen en granaten komen onze rust het grootste gedeelte van den nacht verstoren. Nog twee maal fluit een projectiel over ons huis, tenminste zoo lijkt het, om een eindje verder tot springen te komen.

Vanmorgen hebben wij de woningen bezocht, waar de projectielen zijn ingeslagen. Twee huizen in de Dijkstraat zijn zwaar beschadigd, terwijl tot ver in den omtrek van alle huizen en gebouwen de ruiten stuk zijn. De straten zijn bezaaid met glasscheren, terwijl de bewoners druk bezig zijn planken voor de ramen

te slaan. Het is een s
spijkerde ramen! Gelu
te betreuren, wat we
beeld van den strijd,
krijgen. En wat zal er

Het is vandaag al o
gens niemand meer o
streng opgelet, zoodat
het kantoor, om te in

De post-, de telegra
gezet. De rodiocentral
opgeheven zal zijn, zo

Voor al het mansvo
lang bezig kan blijven
te kijken, klaagt over
het hangen! Niemand
dorp ooit veel gekaart

's Middags geeft ra
Prins Bernhard, als l
sche strijdkrachten, a

..Nu de geallieerde
den, wordt de bevolk
aan zijn vreugde doe
naar de geallieerde s

In het verleden he
delijke elementen hier
tusschen de bloemen

Wanneer de geall
bevrijden, wordt de l
bloemen, vruchten
twijfelen er niet aan
vreugde wel uiten op

Goed! Valkenswa
den, die klinkt als e

Reeds vroeg in de
het fluitend geluid

te slaan. Het is een somber gezicht deze met planken dicht gespijkerde ramen! Gelukkig vallen er geen persoonlijke ongelukken te betreuren, wat werkelijk onbegrijpelijk is. Dit is het eerste beeld van den strijd, dat wij in onze eigen omgeving te zien krijgen. En wat zal er nog volgen?

Het is vandaag al de derde dag, dat er na negen uur 's morgens niemand meer op straat mag. Gelukkig wordt er niet zoo streng opgelet, zoodat wij nog eens even kunnen oploopen naar het kantoor, om te informeeren of daar misschien nog nieuws is.

De post-, de telegraaf- en de telefoondienst zijn alle drie stopgezet. De radiocentrale heeft een storing, die voor het eerst niet opgeheven zal zijn, zoodat Valkenswaard volkomen geïsoleerd is.

Voor al het mansvolk, dat zich gruwelijk verveelt en dat niet lang bezig kan blijven met een mug te verjagen of naar een vlieg te kijken, klaagt over platvoeten van het staan en een breuk van het hangen! Niemand heeft ergens ambitie in en als er in ons dorp ooit veel gekaart is, dan is het zeker in deze dagen!

's Middags geeft radio Londen de volgende order van Z.K.H. Prins Bernhard, als bevelhebber der Nederlandsche binnenlandsche strijdkrachten, aan de bevolking van Nederland:

„Nu de geallieerde troepen de Nederlandsche grens overschrijden, wordt de bevolking ten strengste ontraden uiting te geven aan zijn vreugde door het werpen van bloemen, vruchten enz., naar de geallieerde strijdkrachten.

In het verleden hebben zich gevallen voorgedaan, dat vijandelijke elementen hiervan misbruik maakten en explosieve stoffen tusschen de bloemen of vruchten aanbrachten.

Wanneer de geallieerde troepen Nederlandsch grondgebied bevrijden, wordt de bevolking dus ontraden om door middel van bloemen, vruchten enz. aan zijn vreugde uiting te geven. Wij twifelen er niet aan, of de Nederlandsche bevolking zal zijn vreugde wel uiten op andere onmiskenbare wijzen.”

Goed! Valkenswaard zal zijn bevrijders een ontvangst bereiden, die klinkt als een klok, Als zij maar komen!

Reeds vroeg in den avond worden wij weer opgeschrikt door het fluitend geluid van aankomende projectielen. Dit blijft ge-

ruimen tijd duren en het lijkt er op, dat wij een onrustigen nacht tegemoet zullen gaan.

In vele gezinnen worden kermisbedden gemaakt in kamer of keuken en ook wij gaan er in aller haast toe over. Half aangekleed gaan wij er dan opliggen in afwachting wat de nacht ons brengen zal.

15 September 1944.

Het was een vreeselijke nacht! Herhaaldelijk hoorden wij de granaten over ons heen fluiten om niet ver van ons tot springen te komen. Van slapen is niet veel gekomen.

's Morgens zien we al gauw, dat de verwoestingen veel groter zijn, dan den nacht tevoren. Vele huizen hebben schade geleden, doch ook dezen keer zijn er geen slachtoffers te betreuren. Onbegrijpelijk! Want als wij zien, hoe een huis op den Dommelscheweg zwaar getroffen is, terwijl daar een vrouw, wier man zich in krijgsgevangenschap bevindt, met tien kinderen in aanwezig was, dan is het toch werkelijk een wonder, dat hier geen persoonlijke ongelukken gebeurd zijn! De huizen van het voorste gedeelte van den Dommelscheweg zijn erg getroffen en ook de bakkerij op den hoek van den Luikerweg heeft veel schade. En nog is het leed niet geleden!

Den geheelen voormiddag blijven de projectielen met tusschenpoozen aan komen gieren en wel een keer of tien moeten wij ons dien morgen tegen de grond laten vallen. Weer is er materiele schade aan huizen en gebouwen en dezen keer worden twee personen vrij ernstig gewond.

Een projectiel slaat in een bakkerij in, waar twee personen werkzaam zijn, die beiden door de scherven zoodanig gewond worden, dat zij door het Roode Kruis naar het ziekenhuis moeten worden overgebracht. De bakkerij is zwaar beschadigd en overal liggen hier de half gebakken brooden verspreid.

Het wordt steeds gevaarlijker en wij begrijpen, dat wij een veilige plaats moeten zoeken, waar wij een behoorlijke dekking zullen vinden, wanneer dit beschieten nog lang blijft duren en, zooals het zich laat aanzien, nog erger gaat worden.

Wij hebben maar een kleine kelder, die echter, bij nadere beschouwingen een scherfvrije schuilplaats blijkt te zijn. Met kistjes

en kussens maken enkele uren er in zou zijn.

Bijna de helft van mogelijk hun have den nacht in een ar

Enkele dagen gel maakt toen wij ook Duitschers waren t Doch daar zou het meestal woningen d de moffen in, aten, gading was. Vooral wagentjes, schrijfma nu de leden van h vrijden? Dat Europa en rechtvaardigheid te meer, dat het D waarin tucht en d aan dergelijke stroo zonder geld en zom vertrokken zonder te Mis-wijn opgedronk

Na den middag gekomen en ook h onze straat staat op En toen ook 's avo kermisbedden te ru dat wij een rustigen

Radio Oranje he eerste twee steden Eijsden!

Wat daar een vr schrijven. De maré en padvindere loop van vlaggen en ied

De inwoners heb van trouw aan de

en kussens maken wij er een aantal zitplaatsen in om zoo nodig enkele uren er in door te kunnen brengen, wanneer dat noodig zou zijn.

Bijna de helft van onze straatbewoners zijn intusschen zooveel mogelijk hun have en goed in veiligheid aan het brengen en gaan den nacht in een ander gedeelte van het dorp doorbrengen.

Enkele dagen geleden hebben wij reeds vluchtkoffers klaar gemaakt toen wij ook onze fietsen moesten gaan verbergen. De Duitschers waren toen ons dorp aan het afstroopen op fietsen. Doch daar zou het niet bij blijven! Op verscheidene plaatsen, meestal woningen die door de bewoners waren verlaten, braken de moffen in, aten, wat eetbaar was op en stalen wat van hun gading was. Vooral op linnengoed, Weck, kinderfietsen en trek-wagentjes, schrijfmachines enz. hadden zij het gemunt. Zijn dat nu de leden van het groot-Duitsche leger, dat Europa zal bevrijden? Dat Europa tot een staat wil maken, waarin vrede, recht en rechtvaardigheid zullen zegevieren? Het is voor ons een bewijs te meer, dat het Duitsche leger verslagen is! Want een leger, waarin tucht en discipline heerschen maakt zich niet schuldig aan dergelijke strooptochten! Van de bakkers eischten zij brood zonder geld en zonder bonnen! In de Café's dronken zij bier en vertrokken zonder te betalen! Bij den pastoor werd zelfs de laatste Mis-wijn opgedronken!

Na den middag zijn er geen projectielen meer over ons heen gekomen en ook het Duitsche geschut, dat aan het einde van onze straat staat opgesteld, is maar weinig meer in actie geweest. En toen ook 's avonds alles rustig bleef, legden wij ons op onze kermisbedden te rusten, in de hoop, dat het zoo zou blijven en dat wij een rustigennacht zouden ingaan.

Radio Oranje heeft om kwart over acht nog gemeld, dat de eerste twee steden van Nederland zijn bevrijd: Maastricht en Eijsden!

Wat daar een vreugde was, laat zich beter begrijpen, dan beschrijven. De maréchaussée draagt weer de koorden; militairen en padvindders loopen weer in hun uniform; de stad is een zee van vlaggen en iedereen heeft zich getooid met oranje!

De inwoners hebben uitdrukking gegeven aan hun gevoelens van trouw aan de Koningin en hebben telegrammen gezonden

aan H.M. de Koningin en President Roosevelt. De Koningin heeft reeds geantwoord en een telegram met gelukwenschen teruggezonden!

Wanneer zal het onze beurt zijn?

16 September 1944.

„Kalme nacht; niets te melden!” zoo luidden de meeste Fransche legerberichten in 1940. Gelukkig is dezen nacht onze rust niet verstoord en hebben wij een ongestoorde slaap genoten, die ons gestel en onze zenuwen goed deed.

Tot onze vreugde konden wij al vroeg in den dag constateeren, dat de Duitschers weer aan het terugtrekken gingen. Den geheelen dag bleef het verder rustig!

Eigenlijk te rustig! Is het de stilte, die de storm vooraf gaat?

Rond het middaguur wordt de spoorlijn door de moffen opgeblazen en als wij ons eens gaan overtuigen van de aangerichte schade, dan valt het ons werkelijk nog mee! Wij dachten, dat de moffen iets grondiger vernielden! Of zijn wij niet deskundig genoeg om dat te beoordeelen?

EEN ZONDAG TUSSCHEN V

17 September 1944.

Zondag! Wij gevoelen ons ontwakend en weer onze stemming wordt en verschillende groepen door de Molenstraat en

Plotseling wordt onze alle mannen uit het dorp ten moeten melden aan de Duitschers loopgraven. Zondag is begonnen!

Voor de St. Nicolaas doch alle mannen in een priesterkoor nemen al rusters de vlucht! Velen verbergen zich in tuinen gewacht op wat het begin is het koud komt, wordt het beter en waarschuwen, want Dan wordt het een ho als het daar gevaarlijk geheelen morgen door als opgejaagd vee met prikkeldraad te springen buurman, welke tuin

Degenen, die de bossen laten enkele keeren en voor sommigen te war

In de huizen wordt snapt. Onder geleide v

EEN ZONDAG
TUSSCHEN VUUR EN IJZER

17 September 1944.

Zondag! Wij gevoelen ons al wat opgewekter, als we 's morgens ontwaken en weer een rustigen nacht achter ons hebben. En onze stemming wordt er nog beter op, als wij uit de kerk komen en verschillende groepjes Duitschers te voet van den Luikerweg, door de Molenstraat en de Maastrichterstraat zien terugtrekken!

Plotseling wordt onze stemming verstoord door het bericht, dat alle mannen uit het dorp van 18 tot 45 jaar zich binnen tien minuten moeten melden aan de kerk, voorzien van een schop om voor de Duitschers loopgraven te maken. Het eerste bedrijf van dezen Zondag is begonnen!

Voor de St. Nicolaaskerk stellen de moffen een mitrailleur op, doch alle mannen in de kerk worden gewaarschuwd en over het priesterkoor nemen allen via de sacristie en den tuin van de musters de vlucht! Velen zien wij de bosschen in vluchten; anderen verbergen zich in tuinen en boomgaarden. Daar wordt in spanning gewacht op wat er nu komen zal. De grond is nat en in het begin is het koud, maar als na een uurtje de zon er door komt, wordt het beter. Vrouwen en meisjes staan op den uitkijk en waarschuwen, wanneer zij een mof de straat zien in komen. Dan wordt het een hollen van den eenen tuin in den andere; en als het daár gevaarlijk wordt, dan weer terug! Zoo dolen wij den geheelen morgen door den hof, om plotseling, als er gevaar dreigt, als opgejaagd vee met onze Zondagsche kleeren over heggen en prikkeldraad te springen en ons te verbergen in den tuin van den buurman, welke tuin achter den onze ligt!

Degenen, die de bosschen in zijn, zitten minder veilig. De moffen laten enkele keeren een mitrailleur er door ratelen en dat wordt voor sommigen te warm. Ze komen te voorschijn en zijn de klos!

In de huizen wordt gezocht en hier en daar wordt er een gestapt. Onder geleide van een mof met het geweer in den aanslag

zien wij, van uit onze schuilplaats telkens groepjes van vijf tot twintig personen den Luikerweg op gaan.

Intusschen hebben de Duitschers een der marechaussées aangehouden en hem te kennen gegeven, dat er nog 200 mannen moeten komen. Met deze boodschap komt hij op het gemeentehuis. Dat wordt toch te zout. Wie nog gevoel heeft voor humor, zou zeggen, raadhuis maar sluiten en een bordje „Te Huur” er op! Maar daarvoor is het oogenblik te ernstig. Er moet gehandeld worden en de mannen moeten gewaarschuwd worden, maar hoe? Dan komt er iemand op het lumineuze idee: de omroeper! En vijf minuten later is al een lid van de luchtbeschermingsdienst op weg en wordt er omgeroepen:

„Binnen het uur moeten nog twee honderd mannen met een schop zich melden aan de kerk om aan de Steenen Brug graafwerk te verrichten voor de Duitschers. Vrouwen mogen eten gaan brengen!”

Zoo wordt dus het geheele dorp op de hoogte gebracht en weten de mannen, waar zij blijven moeten! Een goede verstaander heeft maar een half woordenboek noodig! En toch zijn er nog van die sukkels, die zich gaan melden!

Van de dames, die prachtig spionnagewerk verrichten, krijgen wij te hooren, dat de mannen kuilen moeten graven bij de Steenen Brug. Hoe meer mannen zich melden, hoe eerder het werk klaar is en er zijn er zelfs die twee of drie kuilen gegraven hebben en dan al terugkomen. Weer zijn er van die dommerikken, die gaan, maar dat ligt niet in onze lijn! Uit een enkele straat gaan de mannen zich zelfs in groepsverband melden! Moeten wij nu den laatsten dag, nu de vijand op het punt staat hier uitgeslagen te worden, hem nog gaan helpen?

In den loop van den morgen is een groot aantal bommenwerpers over gekomen en werpen hun bommenlast niet ver achter Eindheven. Wij hooren niet alleen de bommen ontploffen, maar wij zien ook de toestellen keeren en terugkomen. Wij vermoeden dat deze lading bestemd is voor de Duitsche linies tusschen Oirschot of Best en Reusel. Het is een welkome afleiding, terwijl wij daar in den hof ons moeten verbergen voor de moffen. Sommigen vergeten echter hierdoor, waarom zij eigenlijk in den tuin zitten en worden dan ook verrast door een Duitscher die plotseling van achter een huis op hen toekomt.

Ongeveer een uur heeft dat hier de doorbraak van hen vandaag nog te bevrijd zijn? Het „Till t Maar eerst zullen wij n dien wij niet gauw ver

Tegen twee uur worden onder vuur genomen, v wegen onder vuur te trekken te bemoeilijken mogelijk verliezen toe geduurd!

De eerste projectiele de moffen de mannen, zijn, naar huis zenden, meer den tuin in, dien huis gauw iets te eten staat.

Op dat oogenblik sta huis te praten, als wij maal dekking moesten heen fluit. Wij vinden kende beweging te ga komt er weer een pro wij een bons. Ramen intusschen zijn binnen vrijen kelder beschikke onze schuilplaats op. donder! Een regen va Wij hooren te fluiten komt reeds de ontplo Terwijl de bons, waan nadreunt, kwam weer ven rinkelen, granaats kelder dreunt onder a tielen. Het lijkt wel of ning zitten wij af te wachten op de uitvoer een projectiel komt an

Ongeveer een uur heeft dit bombardement geduurd en wij weten, dat hier de doorbraak van de Engelschen op moet volgen. Zullen wij hen vandaag nog te zien krijgen en zullen wij vandaag nog bevrijd zijn? Het „Till to-morrow” is intusschen al vijf dagen oud! Maar eerst zullen wij nog een Zondagmiddag moeten meemaken, dien wij niet gauw vergeten zullen!

Tegen twee uur wordt het dorp door de Engelsche artillerie onder vuur genomen, waarschijnlijk met de bedoeling de hoofdwegen onder vuur te houden om zoo de Duitschers het terugtrekken te bemoeilijken en hen bij het terugtrekken nog zooveel mogelijk verliezen toe te brengen. Ruim een half uur heeft dat geduurd!

De eerste projectielen komen nog bij tusschenpoozen, waarop de moffen de mannen, die aan de Steenen Brug aan het graven zijn, naar huis zenden. Als wij dat zeker weten, hoeven wij niet meer den tuin in, dien wij intusschen al verlaten hebben om in huis gauw iets te eten, terwijl er buiten iemand op den uitkijk staat.

Op dat oogenblik staan wij met twee marechaussées achter het huis te praten, als wij in betrekkelijk korten tijd twee of drie maal dekking moesten zoeken voor een projectiel, dat over ons heen fluit. Wij vinden het toch maar veiliger om een terugtrekkende beweging te gaan maken. Nauwelijks binnen gekomen, komt er weer een projectiel aanfluiten en direct daarop hooren wij een bons. Ramen en deuren schudden en met de burenen, die intusschen zijn binnen gekomen, omdat zij niet over zoo'n scherf-vrijen kelder beschikken als wij, zoeken wij voor alle zekerheid onze schuilplaats op. Als wij daar even zitten begint het ge-donder! Een regen van projectielen wordt op ons los gelaten. Wij hooren ze fluiten en wanneer dat gefluit ongeveer bij ons is, komt reeds de ontploffing. Zij slaan dus niet ver van ons in! Terwijl de bons, waarmee het projectiel tot ontploffing komt nog nadreunt, kwam weer een nieuwe granaat aangieren. Glasscherwen rinkelen, granaatscherven en steenen vliegen rond en onze kelder dreunt onder al het lawaai van de ontploffende projectielen. Het lijkt wel of de hel is losgebroken! Met angst en spanning zitten wij af te wachten, als ter dood veroordeelden, die wachten op de uitvoering van hun vonnis! En wanneer er weer een projectiel komt aanfluiten, buigen wij automatisch het hoofd.

Veel wordt er dezen Zondagmiddag gebeden, zelfs door hen, die in langen tijd niet meer gebeden hebben en die er nu van staan te kijken, dat zij het nog zoo goed kunnen!

Ruim een half uur blijft deze regen van staal en ijzer aanhouden en wij denken niet anders, of ook ons huis heeft dezen keer veel geleden. Vooral bij de dames zijn de zenuwen tot het uiterste gespannen en wij hebben de grootste moeite om hen kalm te houden.

Eindelijk word het stil en wagen wij ons buiten onzen kelder.

Een zucht van verlichting ontsnapt ons, als wij boven gekomen ontdekken, dat van het geheele huis slechts enkele ruiten vernield zijn. Vlug even buiten kijken! In onze omgeving, zoover wij kijken kunnen is nog geen spoor van de beschieting te zien. Slechts hier en daar is er een ruit kapot. Het blijft stil en wij loopen vlug naar den hoek van de straat. Wat wij daar zien is verschrikkelijk!

De geheele huizenrij tegenover de garage van Jonkers is deernlijk gehavend. Verscheidene huizen zijn kapot geschoten en veranderd in een ruïne. Het hoekhuis van Harrie de Wit, op den Luikerweg, dat bij de beschieting van enkele dagen geleden al zooveel schade had, is nu nog erger vernield. Een boom ligt dwars over den Luikerweg.

Heeren geestelijken snellen naar de getroffen woningen om eventueel getroffenen nog bijstand te kunnen verleen. Den geheelen middag zijn zij verder in de weer om met gevaar voor eigen leven te helpen, waar hun hulp noodig is.

Wij durven niet verder te gaan, want het moest nog eens opnieuw beginnen; en gaan dan ook maar vlug naar huis terug. Toch blijft het nog even rustig en hebben wij gelegenheid om nog een kop thee te drinken. Maar na ongeveer een uur barst de hel voor den tweeden keer los! Ditmaal geen artillerievuur, maar een aanval van vliegtuigen met boordwapens. Hierbij worden verscheidene menschen getroffen, die 's middags eten zijn gaan brengen naar hen, die aan de Steenen Brug zijn gaan graven.

Laag strijken de vliegtuigen over de huizen en een regen van mitrailleurkogels en projectielen wordt weer op ons los gelaten. Het is een helsch lawaai! Vliegtuigen ronken, mitrailleurs ratelen, granaten ontploffen en glasscherven rinkelen! Het geheele huis dreunt onder zooveel herrie!

Wanneer het stil wordt komen wij weer den kelder uit. Maar

het is slechts voor even
tuigen keeren terug en b

Zoo wordt het zachtje
tuigen zich voor goed v
beenen den kelder uit l
schillende groote brand
donker geworden, wat

Over den Luikerweg b
vaart komen aanrijden.

Duitschers, die op de vl
anders! En in ons hart l
Dat de Engelschen nu to

Ongeveer elf uur hoor
aan loopen, die in het m
huis beuken, iets schree
Zouden het moffen zijn?
er bij ons achterom.....
dan weer weg. Het is ee

De Tommies zijn er!
en dan begrijpend, dat d
dus een einde is gekome
Zondag beleefd hebben,
hoek van de straat, en ja

Een groot aantal tank
en van de boterfabriek
blijft aanrijden over den
gaan er heen en drukken
meteen een sigaret, die w
beseft hebben, dat wij v
dat wel bij brengen!

Het café van Aarts sta
vraagt of dat van 's mo
mogelijk in het Engelsch.
omdat wij dat niet gewen
om er een Duitsch woon
gelopen jaren tegen ge
spruken hebben, dat het v
hij schouderophalend. En
oogenblik weten wij nog

het is slechts voor even! Nauwelijks zijn wij er uit, of de vliegtuigen keeren terug en het lawaai begint opnieuw!

Zoo wordt het zachtjesaan acht uur of half negen, als de vliegtuigen zich voor goed verwijderen en wij met de schrik nog in de beenen den kelder uit komen. Al spoedig zien wij, dat er verschillende groote branden zijn uitgebroken. Het is intusschen donker geworden, wat allès nog angstiger maakt.

Over den Luikerweg hooren wij vrachtwagens en tanks in volle vaart komen aanrijden. Wij denken niet anders, als dat zijn de Duitschers, die op de vlucht zijn geslagen! Het kan immers niet anders! En in ons hart hoopen wij, dat het ook werkelijk zoo is! Dat de Engelschen nu toch maar komen!

Ongeveer elf uur hooren wij in de straat een paar mannen komen aan loopen, die in het midden van de straat op de deur van een huis beuken, iets schreeuwen en verder hollen in onze richting. Zouden het moffen zijn? Wat zouden zij nu weer willen? Eén komt er bij ons achterom..... „De Tommies zijn er!” schreeuwt hij en is dan weer weg. Het is een buurjongen!

De Tommies zijn er! Wij zijn even stil! Wij kijken elkaar aan en dan begrijpend, dat de moffen dan weg moeten zijn en dat er dus een einde is gekomen aan de vreeselijke uren, die wij dezen Zondag beleefd hebben, loopen wij met een paar man naar den hoek van de straat, en jawel! Daar zijn de Tommies!

Een groot aantal tanks en voertuigen staan op het Florapark en van de boterfabriek tot op de Markt; terwijl het nog steeds blijft aanrijden over den Luikerweg. Daar staat een Tommie! Wij gaan er heen en drukken hem de hand! Hij lacht en presenteert ons meteen een sigaret, die wij dankbaar aanvaardden. Als wij nog niet beseft hebben, dat wij vrij zijn, zal de geur van deze Virginia ons dat wel bij brengen!

Het café van Aarts staat nog in lichter laaie en de Engelschman vraagt of dat van 's morgens is. Wij vertellen hem dan zoo goed mogelijk in het Engelsch, wat in het begin nog wat stotterend gaat, omdat wij dat niet gewend zijn, terwijl we waarachtig geneigd zijn om er een Duitsch woord door te gooien, ofschoon wij in de afgelopen jaren tegen geen één mof ooit een woord Duitsch gesproken hebben, dat het van den vooravond is. „It is a pity!” zegt hij schouderophalend. En inderdaad het is jammer! Maar op dat oogenblik weten wij nog evenmin als hij, hoe zwaar ons dorp ge-

teisterd is! We hebben van de rest van het dorp nog niets gezien, al zien wij tusschen de huizen door en over de daken heen, dat er op verschillende plaatsen branden zijn uitgebroken.

Van een ooggetuige vernemen wij later, dat het café van Aarts niet in brand is geschoten, maar door de moffen in brand gestoken. In den vooravond zijn een vijftal Duitschers, die al flink dronken waren, het café, dat door de bewoners verlaten was, binnen gegaan en na ongeveer een half uur kwamen zij er weer uit. Even later stond het café in brand!

Het is kwart over elf, als wij de eerste Tommie begroeten en vernemen van hem, dat de eersten reeds om negen uur ons dorp zijn binnen gerukt! De voertuigen en tanks, die wij over den Luikerweg hebben hooren komen, zijn dus niet van de terugtrekkende Duitschers geweest, zooals wij dachten, maar van de Engelschen! Had den wij dat geweten!

De Deutsche wacht op het telefoonkantoor, die door zijn kameraden blijkbaar in de steek is gelaten, is intusschen krijgsgevangen gemaakt.

De telefoon, die ook dezen Zondag geopend was ten behoeve van den luchtbeschermingsdienst, het Roode Kruis enz. werd in Eindhoven bediend door mannelijke Deutsche telefonisten.

Ongeveer twee uur in den nacht komt een Engelsch officier op het kantoor en na even gesproken te hebben met onze dienstdoende telefoniste, vraagt deze hem, of hij eens wil spreken met een Deutschen telefonist, waarop de officier heel gretig ingaat. Nadat de verbinding met Eindhoven tot stand is gebracht en de Deutsche telefonist zich gemeld heeft, vraagt de officier in perfect Duitsch, hoe de toestand in Eindhoven is. De telefonist maakt van de gelegenheid gebruik om te informeerén naar den toestand in Valkenswaard en zegt tenslotte: „Wir müssen Valkenswaard zu jedem Preise behalten!“, waarop de officier keurig antwoordt: „Selbstverständlich!“

De arme jongen in Eindhoven weet niet, dat Valkenswaard al vrij is en dat hij spreekt tegen een Duitsch sprekend, Engelsch officier!

Aan Engelse zijde is dit voorval blijkbaar ook interessant gevonden, want enkele dagen later kunen wij van dit gebeuren een uitvoerig verslag lezen in de „Daily Herald“!

Wij gaan naar huis en met onze burens bespreken wij nog even de gebeurtenissen van dezen Zondag. Het fluiten der projectielen,

het ontploffen der
ratelen der mitrail
heele opluchting, a
is en dat er een
dezen Zondag tuss
vrijheid moeten k

Van slapen kom
dezen dag hebben
zenuwen zijn te ze
kunnen neerleggen

het ontploffen der granaten, het ronken der vliegtuigen en het ratelen der mitrailleurs klinkt ons nog in de ooren! Het is een heele opluchting, als het tot ons doordringt, dat dat alles voorbij is en dat er een einde is gekomen aan de vreeselijke uren van dezen Zondag tusschen vuur en ijzer! Hiermede hebben wij onze vrijheid moeten koopen!

Van slapen komt dien nacht niet veel! De gebeurtenissen van dezen dag hebben te veel van onze krachten gevergd en onze zenuwen zijn te zeer gespannen geweest, dan dat wij ons nu rustig kunnen neerleggen om te gaan slapen .

VALKENSWAARD IS VRIJ

18 September 1944.

'n Macht materiaal is vannacht aangevoerd! Langs Luikerweg, Markt en Eindhovenscheweg staan voertuigen en tanks in drie rijen opgesteld. En nog steeds wordt er aangevoerd. Wat heeft dit leger een materieel! En alles gemotoriseerd! Zij behoeven geen boerenkar met paard, geen fiets of kinderwagen te vorderen! Het is geen wonder, dat zij ons meer dan vier jaar op hun komst hebben laten wachten!

De Tommies worden door de bevolking toegejuicht; van vele huizen, zelfs getroffen huizen, waait de vlag en velen zijn met oranje getooid! En toch hebben wij ons deze intocht altijd anders voorgesteld! Maar hoe kan 't ook anders?! Ondanks de vlaggen en het oranje, ondanks de toejuichingen geeft onze bevolking een overwegenden indruk van een gevoel van gebroken angst en spanning, zooals Robert Kiek het noemen zou. Een volk, dat nog vol schrik, regelrecht uit den schuilkelder komt, kan nog niet enthousiast zijn!

Om acht uur komen alle strijders van P.A.N. en O.D. op de speelplaats van de school aan den Dommelscheweg bijeen. De opperwachtmeester der marechaussée spreekt hen toe en wijst er op, dat het saboteeren, wat in de laatste jaren het parool is geweest, heeft afgedaan! Nu wordt ons een nieuw parool gegeven: aanpakken! Zwarte diensten zullen ons in de komende dagen worden opgedragen! Patrouille- en bewakingsdiensten zullen onze voornaamste werkzaamheden worden en verder zullen wij de Engelschen alle mogelijke hulp en assistentie verleenen, waar die gevraagd wordt. Bijzonder krachtig zal worden opgetreden tegen de onguere elementen, die zich schuldig maken aan diefstal van de eigendommen der getroffenenen. Het is jammer, dat ook Valkenswaard van deze elementen onder zijn bevolking telt, die zich

niet schamen om h
keer nog zouden k

De commandant
bij onze binnenland
zijn officieren en a
aanwezige bezittin
ter beschikking ge
rustkamer aanwez
terwijl in het kam
ondergebracht.

Aan de leden v
form uitgereikt, e
„P.A.N.-Oranje”.

Aan het slot v
strijders de houdi
Koningin beginne

Een prachtig o
bekende oorlogsv
van het gemeent
de Engelsche tro
vastgelegd op de
door Radio Ora
uit den strijd is
en vijftien gewo
schrikkelijke ure
danks dat alles
verwelkomd, blij
en het juk der o
iedereen, die vo
door een daver

Robert Kiek,
den zoon van e
hij hem noemt,
geven over de
dat wij blij zij
woord „beester
dank aan onze

Spontaan zir
„Leve de Kon

niet schamen om het weinige, wat de getroffenen bij hun terugkeer nog zouden kunnen redden, te stelen!

De commandant van het kamp van den arbeidsdienst heeft zich bij onze binnenlandsche strijdkrachten aangesloten met enkele van zijn officieren en arbeidsmannen. Het geheele kamp met al de daar aanwezige bezittingen de rustkamer met inventaris inclusief wordt ter beschikking gesteld van de strijdkrachten. De overalls op de rustkamer aanwezig worden uitgereikt aan de leden van de O.D., terwijl in het kamp geëvacueerden en getroffenen zullen worden ondergebracht.

Aan de leden van de P.A.N. wordt de hun voorgeschreven uniform uitgereikt, een blauwe overall met witte armband, waarop: „P.A.N.-Oranje”.

Aan het slot van deze bijeenkomst nemen de binnenlandsche strijders de houding aan en met een driewerf hoera op H. M. de Koningin beginnen zij aan de taak, die op hen wacht!

Een prachtig oogenblik beleven wij, als tegen den middag de bekende oorlogsverslaggever, Robert Kiek, voor het geopende raam van het gemeentehuis zijn indrukken geeft over den intocht van de Engelsche troepen in Valkenswaard, welke indrukken worden vastgelegd op de gramfoonplaat en bestemd zijn voor uitzending door Radio Oranje. Hij zegt o.m., dat het dorp zwaar gehavend uit den strijd is gekomen, doch dat in totaal slechts drie dooden en vijftien gewonden te betreuren vallen. De bevolking heeft verschrikkelijke uren van angst en spanning meegemaakt, doch ondanks dat alles heeft zij de Engelsche troepen op hartelijke wijze verwelkomd, blij dat het uur der bevrijding eindelijk geslagen heeft en het juk der onderdrukking is afgenomen! Zijn verslag, dat voor iedereen, die voor het raadhuis stond, verstaanbaar is, wordt telkens door een daverend gejuich onderbroken!

Robert Kiek, die in den voormiddag kennis heeft gemaakt met den zoon van een groot-industrieel, geeft zijn vriend Lou, zooals hij hem noemt, hierna het woord om ook zijn indrukken weer te geven over den intocht der Engelschen. Vriend Lou zegt o.a., dat wij blij zijn, dat wij eindelijk van die moffen, waarvoor het woord „beesten” nog veel te goed is, af zijn en brengt hulde en dank aan onze bevrijders!

Spontaan zingt de menigte hierna het „Wilhelmus” en met een „Leve de Koningin!” „Leve Prinses Juliana!”, „Leve Prins Bern-

hard!", „Leve Prinses Beatrix!", „Leve Prinses Irene!" en „Leve Prinses Margriet!" wordt deze opname besloten!

Deze platen worden onmiddellijk naar Londen overgebracht en zullen vanavond in de uitzending van Radio Oranje worden afgedraaid. Het is jammer, dat wij dat niet kunnen beluisteren, want Valkenswaard zit zonder electricischen stroom.

Vanaf den dag der invasie hebben wij regelmatig de berichten van den Engelschen zender aan onze ondergedoken radio beluisterd en doorgegeven in één of meer communicé's per dag. Gaarne hadden wij de uitgifte van deze communicé's besloten met een bulletin van het nieuws van onze eigen bevrijding! Het kan echter nog wel enkele weken duren voor wij in het genot van stroom gesteld zullen worden. Ook het gemak van gas zullen wij geruimen tijd moeten missen, terwijl water bij tijden door komt, doch na enkele dagen weer regelmatig blijft stroomen. 's Avonds behelpen wij ons nu bij het licht van een kaars.

In den namiddag beginnen de leden van de P.A.N. met het arresteeren van N.S.B.-ers. Een groote menigte heeft zich bij het gemeentehuis verzameld en telkens, wanneer er een N.S.B.-er wordt opgebracht, stijgt er een luid gejoel uit de menigte op en een hoeratje voor de P.A.N.-leden. Voorloopig worden de gearresteerden ondergebracht in de ruimte onder de kiosk, waar zich ook een twintigtal krijgsgevangenen bevindt.

Als administrateur van de P.A.N. was ik in de gelegenheid om daar eens een kijkje tegaan nemen. Daar zitten zij dan: de moffen met hun handlangers! De moffen, die daags tevoren nog zoo'n grooten mond hadden en onze mannen en jongens aan het graven wilden zetten! Hun handlangers, waarvoor wij ons bij ons ondergrondsche werk steeds in acht moesten nemen! Daar zitten ze dan: het moffengespuis, dat vier en een half jaar geleden, als een dief in den nacht ons land kwam binnen vallen! Daar zitten ze dan: onze landverraders, waar wij al die jaren onder door hebben ontmoeten! De ergsten zijn 'm echter gesmeerd, maar die krijgen we ook nog wel! Maar van hen, die hier zitten, heeft er geen één nu iets te missen!

Op het gemeentehuis is vandaag onder hoogspanning gewerkt. Alle getroffen en moet zoo goed en zoo vlug mogelijk onderdak verschaft worden. Allereerst worden daartoe de woningen genomen van de N.S.B.-ers, die er sinds eenige dagen met hun gezin

van door zijn. De getroffen en een v dan ook tevreden wezen worden in sonen onder te b

Tegen den mid instorting. Vrijwil de Steenen Brug te voorkomen. L monstratief, omde Tommies! Omdat is, maar voor onz tevoren voor de D omdat zij het te ge

van door zijn. Doch dit aantal is natuurlijk niet voldoende om alle getroffen en een woning te kunnen aanwijzen. De overigen zullen dan ook tevreden moeten zijn met enkele kamers, die hen aangewezen worden in woningen, waar gelegenheid is om enkele personen onder te brengen.

Tegen den middag bestaat er bij de Steenen Brug gevaar voor instorting. Vrijwilligers worden gevraagd om met een schop naar de Steenen Brug te gaan om te komen helpen teneinde instorting te voorkomen. L'histoire se répète! Velen gaan spontaan en demonstratief, omdat het nu niet voor de moffen is, maar voor de Tommies! Omdat het nu geen gedwongen werk voor den vijand is, maar voor onze bevrijders! En toch zijn er weer, die zich daags tevoren voor de Duitschers wel gingen melden en die nu niet gaan, omdat zij het te gevaarlijk vinden! Je moet het maar kunnen volgen!

HOOFDSTUK V

NA DE BEVRIJDING

19 September 1944.

Gisterenavond zijn de Engelschen tot in Eindhoven doorgedrongen en hebben deze plaats zonder slag of stoot genomen. Hier wachtte de Engelschen een enthousiaste ontvangst! Het is niet te beschrijven, hoe uitbundig de Eindhovenaren hun bevrijders hebben toegejuicht én ontvangen! Iedereen was in feeststemming; de stad één vlaggenzee! Maar Eindhoven heeft ook niets meege maakt! Eindhoven heeft geen dooden te betreuren; heeft geen inwoners, die have en goed verloren hebben en in enkele uren dakloos zijn geworden! Eindhoven komt niet uit den schuilkelder, waarin een angstige Zondag is doorgebracht!

Valkenswaard vertoont vandaag hetzelfde beeld als gisteren. Een groote menigte staat weer den geheelen dag voor het gemeentehuis. Zij slaat den enormen troepenmacht gade, die zich nu en dan met waarschuwingsschoten een weg moet banen.

Met de arrestatie van de N.S.B.-ers wordt voortgegaan en enkele malen worden de landverraders uit de ruimte onder de kiosk gelaten om boven op de muziektent tentoongesteld te worden ter verfrissching!

Intusschen duurt in Eindhoven de feestviering voort! Burgemeester Verdijk is weer geïnstalleerd, muziekkorpsen marcheeren door de stad en er wordt gedanst en gezongen, want Eindhoven is vrij!

Plotseling wordt die feestvreugde dan verstoord op een wijze, die niemand meer voor mogelijk heeft gehouden. Duitsche bommenwerpers verschijnen boven de stad en werpen hun bommenlast lukraak uit op de feestvierende bevolking. Onze vriend Lou heeft gelijk, toen hij gisteren voor Radio Oranje verklaarde, dat het woord „beesten” nog te goed is voor de moffen!

Eindhoven heeft in enkele oogenblikken twee honderd dooden!

Velen zijn dakloos geworden die zij aan hebben!

De onmenselijke d fengespuis en 's avond de puinhoopen van E

In Valkenswaard zi mak voelen. Zij gaan dat ook ons nog eens

Tot overmaat van door, dat Deutsche ta sternatie doet ontstaan tenwijken van het dor wagens en fietsen, w men velen de kom van schieten. Spoedig blij en dat er geen onmid

20 September 1944.

De werkzaamheden ons de eerste dagen vanavond in de geleg ons dorp in oogensch

Er zijn maar weini gevechtshandelingen. uitgebrand. In het b De Texas, de Botyo zijn geheel of gedeel

Toen wij vernamer betreuren heeft, welk ten wij, afgezien van boven wonder goed u hier staan bij de puir voornaamste industr dan moeten wij toch vrijheid duur heeft

Veel huizen zijn v woonbaar zijn gewo gedeelte van den E

Velen zijn dakloos geworden en bezitten niets meer dan de kleeren, die zij aan hebben!

De onmenselijke daad werpt, de zooveelste smet op het mof-fengespuis en 's avonds meldt de B.N.O.: „De Duitschers hebben de puinhoopen van Eindhoven ontruimd!”

In Valkenswaard zijn er velen, die zich niet meer op hun gemak voelen. Zij gaan de eerste nachten met schrik naar bed, bang, dat ook ons nog eens zoo'n bombardement overvallen zal.

Tot overmaat van ramp komt dienzelfden avond het gerucht door, dat Deutsche tanks zijn doorgebroken, wat een groote consternatie doet ontstaan. Velen vluchten in allerhaast naar de buitenwijken van het dorp. Vlaggen worden ingehaald en met kindergewagens en fietsen, waarop een paar dekens gebonden zijn, ziet men velen de kom van het dorp uittrekken. In de verte hooren wij schieten. Spoedig blijkt echter, dat het maar weer een gerucht is en dat er geen onmiddellijk gevaar is.

20 September 1944.

De werkzaamheden bij de administratie van de P.A.N. hebben ons de eerste dagen geheel in beslag genomen, zoodat wij eerst vanavond in de gelegenheid zijn de aangerichte verwoestingen in ons dorp in oogenschouw te gaan nemen.

Er zijn maar weinig straten, die niet de sporen dragen van de gevechtshandelingen. Vele huizen en gebouwen zijn ingestort of uitgebrand. In het bijzonder de fabrieken hebben veel geleden. De Texas, de Botycos, de Gijrath's- en de Willem II-fabrieken zijn geheel of gedeeltelijk door brand vernield.

Toen wij vernamen, dat onze bevolking slechts drie dooden te betreuren heeft, welk aantal intusschen tot vijf is gestegen, dachten wij, afgezien van de materieele schade, dat ons dorp wonder boven wonder goed uit den strijd was gekomen. Maar wanneer wij hier staan bij de puinhopen van onze fabrieken en zien, hoe onze voornaamste industrie in enkele uren geheel kapot is geslagen, dan moeten wij toch toegeven, dat Valkenswaard de vrede en de vrijheid duur heeft moeten betalen!

Veel huizen zijn vernield of zoodanig beschadigd, dat zij onbewoonbaar zijn geworden. Behalve het Florapark zijn het voorste gedeelte van den Eindhovenschedweg en de Karel Mollenstraat

wel het zwaarst getroffen. Het City-magazijn, Oogenlust de Kleedingwinkel (Klumpers) de smederij van Dings van den Boom en het filiaal van Notten zijn totaal uitgebrand of in een puinhoop veranderd ¹⁾ In de Rapelenstraat zijn hotel Du Commerce en het stationsgebouw met het kantoor van den ontvanger zwaar beschadigd. In de Stationstraat is huize „Zonnekant” erg getroffen, terwijl op de markt en in den Holleweg, in de Dijkstraat en op den Dommelscheweg verscheidene huizen vernield werden. In het geheele centrum van het dorp zijn nagenoeg alle ruiten vernield, terwijl vele huizen de litteekens dragen van scherven en mitrailleurkogels.

Valkenswaard is vrij, maar het heeft zijn vrijheid niet cadeau gekregen!

21 September 1944.

Vandaag krijgen wij voor het eerst sinds enkele weken weer een krant. Het is het Eindhovens Dagblad, dat, na ruim drie jaar zijn krantenbedrijf vrijwillig te hebben stilgelegd, liever dan zich in dienst te stellen van den propaganda van onze onderdrukkers en hun loonslaaf de N.S.B., vandaag weer uitkomt met het eerste nummer van de eerste jaargang na de opheffing in 1941.

Zooals wij er in lezen, heeft de redactie er een feestelijke krant van willen maken. Een feestelijk oranje zou de eerste bladzijde sieren. Doch nadat een aantal nummers van de pers gekomen was, veroorzaakte een klein mankement eenige stagnatie en bijna tegelijkertijd verspreidde zich door de nog volop feestende straten het alarmeerende gerucht, dat Duitsche tanks van Nuenen uit naar Eindhoven trachtten door te breken en dat de straten in allerijl ontruimd dienden te worden. Toen moest het werk wel geheel worden stilgelegd.

Toch heeft dit eerste nummer zijn waarde en is door iedereen blij begroet! Op de voerpagina prijkt een groote foto van onze geëerbiedigde Koningin, Die, zooals wij in een artikel bij deze foto lezen, weer spoedig in ons midden zal zijn, na een triumfantelijken intocht: meer dan Koningin, want door het leed is Zij geadeld tot Moeder van Haar volk!

Onder deze foto zien wij een proclamatie van Hare Majesteit,

¹⁾ Van vele huizen zien we niets meer dan een geraamte.

terwijl verder o
matie van den
Verdijk, een sch
en een woord v
Met recht ma
derland in den
ven trouw!"

22 September 1944.

Vandaag ko
met een eerste
Brabant onder

Ook hierin v
ken Maas on
schrijven van F
heer Schellens

Een afzond
de gesneuveld
Eindhoven te

Intusschen
zijn, goed of
gemaakt zal a
Met de waan
door de bevo
heer C. A. A

Vandaag v
huisvestigings
voor de getro
deren worden
christelijken

Wanneer
persoonlijk o
meling, zijn
waard zijn g
gehoor gege
een uiting v
gespaard ge
kunnen geve

terwijl verder onze aandacht wordt getrokken door een proclamatie van den pas weer geïnstalleerden burgemeester, den heer Verdijk, een schrijven van den Hoogerwaarden heer Deken Maas en een woord van de Eindhovensche predikanten.

Met recht mag het Eindhovensch Dagblad het wapen van Nederland in den kop opnemen en daar onder schrijven: „Wij bleven trouw!”

22 September 1944.

Vandaag komt ook de Eindhovensche- en Meierijsche Courant met een eerste nummer uit van het Dagblad voor midden- en Oost-Brabant onder den naam: „Oost-Brabant”.

Ook hierin vragen artikelen van Burgemeester Verdijk en Deken Maas onze aandacht, terwijl wij er verder nog vinden een schrijven van Pastoor Sicking, als Bisschoppelijk Censor en van den heer Schellens als Voorzitter van de Kamer van Koophandel.

Een afzonderlijke pagina is gewijd aan de nagedachtenis van de gesneuvelden en van hen, die bij de bombardementen, welke Eindhoven te verduren heeft gehad, om het leven zijn gekomen.

Intusschen zijn alle burgemeesters, die na 10 Mei 1940 benoemd zijn, goed of niet goed, ontslagen, totdat eerst onderzocht en uitgemaakt zal zijn, of zij op hun post kunnen gehandhaafd blijven. Met de waarneming van dit ambt is met ingang van vandaag door de bevoegde autoriteiten voor Valkenswaard benoemd, de heer C. A. A. van Beek, ambtenaar ten gemeentehuize.

Vandaag wordt huis aan huis een circulaire verspreid van het huisvestigingscomité voor inzameling van meubels, kleeding enz. voor de getroffen en. Op Maandag 25 September zullen deze goederen worden opgehaald. In de circulaire wordt gewezen op den christelijken en vaderlandschen plicht, die hier op iedereen rust.

Wanneer wij 's Maandags in de gelegenheid zijn om ons eens persoonlijk op de hoogte te stellen van het resultaat van deze inzameling, zijn wij verbaasd over de gulle wijze, waarop Valkenswaard zijn getroffen medeburgers heeft geholpen. Velen hebben gehoor gegeven aan den oproep om met milde hand te geven, als een uiting van dankbaarheid, dat zij zelf in die bange uren zijn gespaard gebleven. Er zijn er helaas ook, die veel meer hadden kunnen geven.

Ik denk bijvoorbeeld aan den man, die verscheidene huizen bezit, aan deze huizen wel wat materieele schade heeft, maar die bij de eerste schade, die in het dorp werd aangericht, enkele dagen voor den bewusten Zondag, al stond te jammeren: „Het is toch wel erg voor degenen, die eigendommen hebben”, en die nu de wagen van het comité durfde doorsturen zonder iets te geven.

Ik denk bijvoorbeeld aan den man, die ook nog al rijkelijk met aardsche goederen gezegend is en die bij het lezen van bovenbedoelde circulaire tegen bureu durfde zeggen: „Daar zullen we toch maar een paar kwartjes aan geven”, waarop de buurman zeer terecht antwoordde: „Daar kunnen die menschen niet op gaan liggen, die kunnen zij niet aantrekken en die kunnen zij niet ôpeten! Dus daar hebben zij niets aan!”

Hebben wij daar nu meer dan vier jaar oorlog voor gehad? Ik ben het altijd eens geweest met degenen, die van meening waren, dat de oorlog een straf was. Maar als wij nu, na ruim vier jaar oorlog en onderdrukking, zooiets nog moeten hooren en meemaken, dan vraag ik mezelf toch af: „Heeft het iets geholpen?” Dan komen wij tot de droevige ontdekking, dat er helaas nog zijn, die er geen haar beter op zijn geworden! Die hun eigen-ik nog steeds op den voorgrond blijven plaatsen en die na dien bangen Zondag, bij het zien van zooveel vernielingen, zooveel leed en zooveel ellende zich nog niet herinneren, dat er nog een gebod is: Bemin Uw naasten gelijk U zelve!

P. A. N. - O

In de vorige h
Actie Nederland
dieper op het w
niet iedereen dit
toch ten volle v

Niets op deze
Nu zijn er een m
werk van de P.
waren, die er nie
met een geweer o
den leeren schiet
wijl anderen, die

Nu weten wij
ken van zijn com
meedogenloos! D

De Partisanen
ties nog voor de
hadden gezet. T
bevrijd was en w
sche werk boveng
oogenblik der bev
dag en geheel and

In den loop va
colonnes tanks en
gen moest onmid
alle mogelijke hul

Vooreerst moe
vangelen. Dat d
nu niet direct me
de hoogte was, is
gen van een non
zij bovendien in

P. A. N. - ORANJE

In de vorige hoofdstukken heb ik terloops reeds de Partisanen Actie Nederland ter sprake gebracht. In dit hoofdstuk wil ik wat dieper op het werk van deze organisatie ingaan, te meer omdat niet iedereen dit instituut de sympathie kon toedragen, die het toch ten volle verdiende!

Niets op deze wereld is volmaakt. Dat was ook de P.A.N. niet! Nu zijn er een massa menschen, die de P.A.N. kleineerden en het werk van de P.A.N. gingen afkammen, omdat er personen bij waren, die er niet in thuis hoorden, omdat er leden bij waren, die met een geweer op wacht stonden, terwijl zij nooit behoorlijk hadden leeren schieten, omdat er N.S.B.-ers werden opgehaald terwijl anderen, die nog veel erger waren, niet werden gehaald enz.

Nu weten wij maar al te goed, dat Valkenswaard in het trekken van zijn conclusies bijzonder vlug is, en in zijn praten erg meedogenloos! Daar kunnen wij U andere staaltjes van vertellen!

De Partisanen Actie Nederland had zijn opdrachten en instructies nog voor de Engelschen één voet op Nederlandschen bodem hadden gezet. Toen kwam het oogenblik, waarop Valkenswaard bevrijd was en waarop de partisanen hun jarenlange ondergrondse werk bovengronds moesten voortzetten. Maar hoe kwam dat oogenblik der bevrijding? Voorafgegaan door een vreeselijken Zondag en geheel anders, dan iemand van ons ooit had kunnen denken!

In den loop van den nacht hadden de Engelschen hier groote colonnes tanks en voertuigen samengebracht en op Maandagmorgen moest onmiddellijk worden overgegaan tot het verleenen van alle mogelijke hulp.

Vooreerst moesten wachten worden uitgezet bij de krijgsgevangenen. Dat daar misschien eens iemand heeft bijgestaan, die nu niet direct met alle geheimen van een geweer of karabijn op de hoogte was, is mogelijk. Maar zij waren voldoende op de gevolgen van een nonchalant omgaan met het wapen gewezen, terwijl zij bovendien in den loop van den dag vervangen werden door

menschen, die wel met die geheimen volledig op de hoogte waren, terwijl de anderen toen bijna een week lang onderricht is gegeven in het hanteeren van de verschillende vuurwapenen door een ter zake deskundige.

Dat zich verder onder de P.A.N.-leden personen bevonden, die door hun gedragingen in de laatste vier jaar in de P.A.N. niet op hun plaats waren, mag ook geen verwondering wekken, als men weet, dat men veel personeel tekort kwam en iedereen, die zich kwam aanmelden, graag aan den gang zette.

De kern van de P.A.N. had al ruim vier jaar ondergronds gewerkt, daarbij wel wetend, dat zij hun vrijheid en hun leven op het spel zetten. Denk b.v. aan het plaatsen van onderduikers, het verzorgen van hun distributiebescheiden, de uitkeeringen aan hun gezinnen, om nog maar niet te spreken van hen, die nog verder gingen en overvallen pleegden op distributiekantoren, postkantoren en arbeidsbureaux, om aan de noodige middelen en bescheiden te komen om het ondergrondse werk tot den laatsten dag te kunnen voortzetten. Als het niet goedschiks ging dan kwaadschiks, maar het werk moest kost wat kost worden voortgezet!

In piëteit willen wij hier dan ook onze medestrijders herdenken, die op het ondergrondse front gesneuveld zijn en die hun leven gaven voor onze vrijheid! Voor hun nabestaanden kan het tot troost strekken, dat deze levens niet voor niets geofferd zijn!

Lang niet iedereen heeft zich dan ook voor dit ondergrondse werk durven inzetten, terwijl vele goede vaderlanders wel bereid waren om onmiddellijk na de bevrijding zich beschikbaar te stellen om hun diensten te verleenen, daar, waar die noodig waren.

Op de staf en de administratie van de P.A.N. is de eerste dagen onder hoogspanning gewerkt om de zaak op pooten te krijgen. En toen het eenmaal zoover was, en er gelegenheid was om eens te bekijken, wat voor vleesch wij er eigenlijk in de kuip hadden bijgekregen, heeft de Staf ook geen oogenblik gearzeld om eens een groote schoonmaak te houden onder de leden en alles, wat niet in de P.A.N. thuis hoorde, te ontslaan onder dankzegging voor de diensten aan de P.A.N. en het vaderland bewezen!

En nu de arrestatie van de N.S.B.-ers. Zooals ik reeds eerder heb geschreven, werd reeds op Maandag, den dag dus na onze bevrijding, door de P.A.N.-leden overgegaan tot het arresteeren van de N.S.B.-ers. Enkelen werden weer spoedig los gelaten, terwijl enkele dagen later door den opperwachtmeester der mare-

chaussée ook de
lijk verwekte dit
diging. De opper
nomen, zoodat ni
besluit gekomen w
vel om de negen
waren, weder in

Twee dagen lat
waarom hij dit bes

De politie had
plaats de rust en
penmacht, die hi
gehouden, waarv
van de O.D. Tijd
had de politie in
meester kwam all
rust en orde nee
Dus ook voor dez
worden. Bovendien
en legering der g
het uitbreken van
alles speelde den
hoofd. Door alle
en vandaar dat
genen voorloopig

Toen enkele da
tijd kwam om nu
bleef de politie hi
ook uitgevoerd d
Dat er dus missc
genen, die gearre
en niet de P.A.N.

Dat praatziek
ver in den omtre
ten nu weer ging
strooien, wekt bi
beste stuurliu we

En als Valken
de mannen van
varen getrotseerd

chaussée ook de overigen op vrije voeten werden gesteld. Natuurlijk verwekte dit ieders verwondering en zelfs veler verontwaardiging. De opper werd kort daarop door de Engelschen meegenomen, zoodat niemand precies wist, waarom de opper tot dit besluit gekomen was. De waarnemend burgemeester gaf hierop bevel om de negen politieke gevangenen, die het laatst ontslagen waren, weder in arrest te stellen.

Twee dagen later was de opper terug en vernamen wij van hem, waarom hij dit besluit genomen had.

De politie had de eerste dagen de handen vol om op de eerste plaats de rust en de orde te handhaven. Voor de geweldige troepenmacht, die hier door kwam, moesten de wegen worden vrij gehouden, waarvoor de politie werd geassisteerd door de leden van de O.D. Tijd om zich met politieke gevangenen te bemoeien had de politie in het geheel niet en bij afwezigheid van den burgemeester kwam alle verantwoordelijkheid voor de handhaving van rust en orde neer op den opperwachtmeester der marechaussée. Dus ook voor deze gevangenen zou hij straks aansprakelijk gesteld worden. Bovendien was de ruimte onder de kiosk voor huisvesting en legering der gevangenen absoluut onvoldoende. Gevaar voor het uitbreken van besmettelijke ziekten was niet uitgesloten. Dit alles speelde den doorkneeden politieman, als de opper is, door het hoofd. Door alle drukte heen had hij dat in een oogenblik bekeken en vandaar dat hij den knoop heeft doorgehakt en alle gevangenen voorloopig op vrije voeten stelde.

Toen enkele dagen later een en ander op pooten stond en er tijd kwam om nu eens aandacht te gaan besteden aan de N.S.B.-ers, bleef de politie hiervoor aansprakelijk en werden de arrestaties dan ook uitgevoerd door de politie met medewerking van de P.A.N. Dat er dus misschien nog rondlopen, die nog erger zijn, dan degenen, die gearresteerd werden, is een zaak, die de politie aangaat en niet de P.A.N.

Dat praatziek Valkenswaard, dat nu eenmaal als „klets gat” tot ver in den omtrek een minder gunstige reputatie geniet, deze feiten nu weer ging uitbuiten en alle mogelijke praatjes ging rondstrooien, wekt bij ons geen verwondering! Ook hier stonden de beste stuurlieders weer aan wal!

En als Valkenswaard dan geen waardeering kan hebben voor de mannen van de P.A.N., die ten tijde van de bezetting alle gevaren getrotseerd hebben, die aan hun ondergrondse werk ver-

bonden waren, laat het dan tenminste respect hebben voor de mannen, die hun leven hebben ingezet bij het opruimen van de laatste moffenresten in onze bosschen en heide! Zij toch hebben een belangrijk aandeel gehad in het feit, dat de bevolking van Valkenswaard 's avonds gerust zijn oor kon te rusten leggen en niet bang behoefte te zijn, dat nog een groepje Duitschers 's nacht tot in ons dorp kon doordringen, zooals elders gebeurd is! Vanaf den dag na onze bevrijding was er, althans op den grond, geen gevaar voor moffen meer te vreezen!

Wie onze jongens er op uit heeft zien trekken, heeft kunnen zien, hoe zij er op belust waren om de laatste resten van het moffentuig, dat ons ruim vier jaar gekrenkt en onderdrukt heeft, uit den weg te ruimen! Bij één van deze tochten heeft nog een medestrijder van de P.A.N. uit Eindhoven in Valkenswaard zijn leven gelaten, terwijl één van onze eigen menschen gewond werd.

Wie onze jongens er op uit heeft zien trekken, zal toch moeten toegeven, dat men van onze Nederlandsche weermacht indertijd kon zeggen, wat men wou, maar laat het onze jongens nog maar eens overdoen!

Wat Valkenswaard op dien bewusten Zondag van 17 September slechts enkele uren heeft moeten doormaken, daar hebben de meesten van onze menschen in de Meidagen van 1940 vier volle dagen in gezeten!

Begrijpt U nu, wat het voor onze jongens zeggen wilde, toen zij bij hun terugkeer in 1940 moesten hooren, dat zij het leelijk hadden laten zitten? Dat het Nederlandsche leger zoo hard kon loopen, omdat er velen waren, die er den eersten dag reeds waren uitgetrokken?

Laat dan de P.A.N. de eerste dagen misschien niet aan ieders verwachtingen beantwoord hebben, dit hebben wij toch vast kunnen stellen, dat alleen reeds bij het bovengrondsche werk veel en gevaarlijk werk door deze menschen is opgeknapt!

DE O. D.

De O.D. (Ordedienst) strijders, bestaande uit vrijwilligers, vestigd hebben in o...

Daags na de bevrijding leden van de P.A.N. met man en macht „op pooten” te krij...

Allereerst wordt de rustkamer van den O.D. reikt aan de manschappenrijbroek. Een der leden van den N.A.D. op met de plooi netjes van de O.D. klaar roept! En in de o... maken zij de spreuk: Ick dien! Maar nie... schop!

De eerste opdracht is lijk werk in het do... klaar en worden d... stooten zij op Eng... of nog sterker: „Ha... worden, klinkt het... geen woord Engels... klachten naar het s... met zaklantaarns e...

Plotseling vallen de voorzichtigheid zocht! Een pracht s...

DE O. D.

De O.D. (Ordedienst) is een afdeeling van de ondergrondse strijders, bestaande uit oud-militairen, die hun hoofdkwartier gevestigd hebben in de St. Aloysiusschool aan den Dommelscheweg.

Daags na de bevrijding verzamelen deze menschen zich met de leden van de P.A.N. op de speelplaats van de school en gaan zij met man en macht aan het werk om de zaak zoo gauw mogelijk „op pooten” te krijgen.

Allereerst wordt op vreedzame wijze doorgedrongen tot in de rustkamer van den Arbeidsdienst. Hier worden de overalls uitgeleerd aan de manschappen en de onderofficieren krijgen een groene rijbroek. Een der commandanten heeft waarachtig een lange broek van den N.A.D. op den kop getikt. Als een generaal staat hij er op met de plooi netjes in zijn broek! Aldus uitgerust staan de mannen van de O.D. klaar voor de taak, die hen wacht. Het vaderland roept! En in de overalls en de rijbroeken van den Arbeidsdienst maken zij de spreuk van den N.A.D.: „Ick dien” tot de hunne! Ick dien! Maar niet met den germaanschen groet en niet met de schop!

De eerste opdracht is 's nachts patrouilleeren. Een niet gemakkelijk werk in het donker! Om acht uur 's avond staan de mannen klaar en worden de patrouilles er op uitgestuurd. Maar telkens stooten zij op Engelsche posten en wordt hen toegeroepen: „Halt!”, of nog sterker: „Halt, or I shoot!” Ondanks de beteekenis van deze woorden, klinkt het toch gemoedelijk! De meesten verstaan echter geen woord Engelsch en de eene patrouille na de andere komt met klachten naar het stafbureau terug, waar men zich moet behelpen met zaklantaarns en knijpers!

Plotseling vallen er bommen! 't Is niet zoo heel ver weg en voor de voorzichtigheid wordt de schuilkelder van de Broeders opgezocht! Een pracht schuilkelder! Minstens een sectie zit er in! On-

derofficieren, korporaals en manschappen zijn hier bij elkaar en de grappenmakers komen weer naar voren! Het lijkt wel of de mobilisatie van '39 is teruggekeerd. Soms wordt het wel een beetje te bar! En het zouden geen soldaten zijn, als er deze eerste nacht al niet „gekankerd” werd over de regeling, die in het beginstadium nog maar primitief is!

Den volgenden dag wordt de O.D. ter assistentie van de politie ingezet voor het vrijhouden van de hoofdwegen, opdat het verkeer niet gestremd zal worden. Een moeilijk werk, vooral bij het gemeentehuis en de kiosk, waar het vertoon met de „staatsgevaarlijken” nog al veel belangstelling trekt! Maar met de „kistjes” aan op de teenen trappen blijkt een probaat middel te zijn!

Verder verleent de O.D. medewerking op het gemeentehuis bij het uitreiken van de radiotoestellen en intusschen heeft zich nog wel een honderdtal O.D.-ers gemeld.

Na een week komt er bericht, dat de O.D.-ers zullen worden ingezet als „grenskommies” en wel in een strook langs de Zuidgrens van Limburg tot ten Zuiden van Hilvarenbeek. Dit bericht wordt met instemming ontvangen, maar daags daarna komt er een tegenbericht, dat het niet doorgaat! Begint het weer als vroeger, en wordt het een herhaling van 1940? Hebben we dan in deze vier jaren niets geleerd? Zoo moet er bijvoorbeeld van de 107 leden tellenden O.D. een beoordeelingslijst worden opgemaakt. In orde! Maar verder hoort men er niets van! Een ploeg van de O.D. gaat elken dag munitie ophalen, die bij de Boerenbond bijeengebracht en gesorteerd wordt. Dan komt er in eens bericht: ophouden met dat werk; de „springploeg” uit Eindhoven zal dat werk overnemen! Maar den eersten dag de beste moet er al een veldwachter bij te pas komen om een op oorlogsbuit bedachten springploeger een autocylinder afhandig te maken!

Officieel wordt dan bekend gemaakt, dat de grensbewaking van de gemeente uitgaat en men zich kan melden op het gemeentehuis. En de O.D. dan met zijn honderd leden? Niemand van hen gaat zich melden en het twintigtal, dat zich buiten de O.D. meldt, blijkt voor een gedeelte uit „goede vaderlanders” te bestaan, dat de grensstrook nog heel goed kent uit den tijd van de Belgische shag! Maar die valt nu niet meer in den smaak! Een Engelsche Virginia is beter!

Na nog enkele met een vergenoeg zal worden voor een drietal posten sche Barriere, éé Voor wapens en dus het vaderland

Een der leden spoort de mannen ongezonde toesta zegt o.m.:

„Laat je niet dienst ongeschikt volledig in voor

Een met deze wacht”, ware he 1940?

Op het oog en niet precies, wa deze menschen sp waardige plaats

Na nog enkele berichten en tegenberichten komt de luitenant met een vergenoegd gezicht vertellen, dat de O.D. dan toch ingezet zal worden voor de grensbewaking en dat reeds den volgenden dag een drietal posten moet worden uitgezet, n.l. één aan de Bergeijksche Barriere, één bij de Achelsche kluis en een in Luijksgestel. Voor wapens en uitrusting zal gezorgd worden! Zoo zal de O.D. dus het vaderland gaan dienen!

Een der leden van de staf houdt een vlammeende toespraak en spoort de mannen aan om toch vooral mede te werken, dat wij die ongezonde toestanden van voor 1940 niet zullen terugkrijgen! Hij zegt o.m.:

„Laat je niet op den kop zitten door verraders en voor den dienst ongeschikte leiders! Doe in alle opzichten je plicht en zet je volledig in voor Koningin en Vaderland! Leve de geallieerden!”

Een met deze toespraak zou de O.D. overgaan in de „Grenswacht”, ware het niet, dat dit te elfder ure weer werd afgelast! 1940?

Op het oogenblik, waarop wij dit schrijven, weet de O.D. nog niet precies, waar hij aan toe is. Laten we hopen, dat ook voor deze menschen spoedig richtlijnen zullen volgen, opdat ook zij een waardige plaats krijgen in onze binnenlandsche strijdkrachten!

DE LUCHTBESCHERMINGSDIENST

Als er één organisatie is geweest, die in deze donkere dagen bijzonder op den voorgrond is getreden, dan is dat zeker de luchtbeschermingsdienst! Deze dienst, met haar onderafdeelingen de E.H.B.O. en de Brandweer, bestaat geheel uit vrijwilligers! En van al deze mensen kan gezegd worden, dat zij zich voor de volle honderd procent hebben ingezet! Vaak hebben zij zich onder de moeilijkste omstandigheden en met eigen levensgevaar van hun taak gekweten!

Op 10 September werd begonnen met een groep van zes personen van den geneeskundigen dienst dag en nacht op het gemeentehuis beschikbaar te houden, opdat onmiddellijk hulp kon worden uitgezonden, wanneer dat noodig was.

Naar Borkel werd een groep van vier man gezonden, die regelmatig werd afgelost, wat onder de moeilijkste omstandigheden en onder voortdurende beschieting moest gebeuren, omdat Borkel reeds onder artillerievuur lag.

Op Zondag 17 September, den donkersten dag, dien Valkenswaard misschien ooit in zijn geschiedenis gekend heeft, werd het geheele apparaat van dezen dienst in werking gesteld.

's Middags werd het signaal „Luchtgevaar” gegeven en kwam het geheele personeel van de 60 man tellende E.H.B.O. voltallig op. De overige diensten werden voorloopig naar huis gezonden, omdat zij op dat oogenblik toch niet konden optreden.

Het hoofd van den luchtbeschermingsdienst heeft niet de bevoegdheid om tijdens een bombardement of tijdens een beschieting zijn menschen er op uit te sturen, zoodat telkens, wanneer er hulp werd ingeroepen, gevraagd moest worden: „Vrijwilligers voor!” En telkens bood zich weer een aantal aan om er op uit te trekken!

Op den Luikerweg werd een Duitsche wagen door vliegtuigen

beschoten. De zevende wagen werd vernietigd en vier licht. De wagenen roepen en onmiddellijk verlenen. Met een ander het vuren door bevelen te komen.

Tijdens het bombardement de Rapelenstraat door de middellijk geholpen brachten den gewonden. Helaas is de man

Een der doktoren verlenen aan een zwaar 148 doorgegeven. In zwaar artillerievuur ter niet. Dan terugvaart de brug gep

Zoo zouden wij drie gevallen demonstrieren B.O.-ers op dien heldhaftig optreden ook een gezin hadden dat Valkenswaard gehad. Deze menschen omdat hun werk het gevaar gebracht, om aan een der commandanten die niet vroeg: „Vrijwilligers met mij mee?” Die naar zijn post sleept. Na een eerste hulpverrichting gebracht. Dit is pijnlijk want er waren er gemaakt tot een instelling kan tegen opzien!

En toen na de wonden geholpen werden assistentie van onzer

beschoten. De zeven ingezetenen werden allen gewond: drie zwaar en vier licht. De hulp van den geneeskundigen dienst werd ingeroepen en onmiddellijk stond een aantal klaar om hulp te gaan verleen. Met eigen levensgevaar slaagden zij er in om onder het vuren door behouden met de gewonden op het ziekenhuis aan te komen.

Tijdens het bombardement der fabrieken werd een persoon in de Rapelenstraat door een granaatscherf getroffen. Hier moest onmiddellijk geholpen worden. Vier vrijwilligers gingen er heen en brachten den gewonde tijdens de beschieting naar het ziekenhuis. Helaas is de man kort na aankomst daar overleden.

Een der doktoren werd naar Luikerweg 48 geroepen om hulp te verlenen aan een zwaar gewonde. Door een vergissing werd echter 148 doorgegeven. De dokter kwam aan de Steenen Brug, die onder zwaar artillerievuur lag. Toch er over! Luikerweg 148 bestaat echter niet. Dan terug en op 48 gevraagd. En weer werd met een vaart de brug gepasseerd, die nog steeds beschoten werd!

Zoo zouden wij nog meer gevallen kunnen noemen. Doch deze drie gevallen demonstreeren reeds voldoende, wat door onze E. H. B.O.-ers op dien bewusten Zondag werd gepresteerd. Aan het heldhaftig optreden van deze menschen, waarvan de meesten toch ook een gezin hadden, is het voor een zeer groot deel te danken, dat Valkenswaard niet méér slachtoffers onder zijn bevolking heeft gehad. Deze menschen, die vrouw en kinderen moesten achterlaten, omdat hun werk hen riep, hebben menig maal hun eigen leven in gevaar gebracht, om het leven van anderen te redden! Ik denk hier aan een der commandanten, die zijn personeel steeds voor ging, die niet vroeg: „Vrijwilligers voor!”, maar: „Wie gaat er vrijwillig met mij mee?” Die tenslotte zelf gewond werd, zich met moeite naar zijn post sleepte en daar aangekomen van uitputting neer viel. Na een eerste hulpverlening moest hij naar het ziekenhuis worden gebracht. Dit is plichtsbef en naastenliefde! En deze menschen, want er waren er meer, hebben den luchtbeschermingsdienst gemaakt tot een instituut, waar geheel Valkenswaard met respect kan tegen opzien!

En toen na de zware diensten hier, waarbij ongeveer vijftig gewonden geholpen werden, Eindhoven na het bombardement om assistentie van onzen geneeskundigen dienst verzocht, stond meteen

een groep van 15 personen klaar en zijn zij gegaan om eerst vier dagen later hier terug te keeren!

Maar ook de blokorganisaties heben zich kranig gehouden. Ik denk bijvoorbeeld aan het blokhoofd, dat zijn melding tusschen het vuren door naar den commandopost kwam overbrengen. Onmiddellijk ging een commandant-plaatselijk-ongeval er heen om de zaak te regelen. Hij kwam terug met een pracht van een melding, waarop direct de noodige hulp, ook weer vrijwillig, uittrok en de getroffenen onder het puin vandaan gehaald konden worden en te plaatse verbonden werden.

Nuttig werk werd door de blokorganisaties verder verricht bij het overhuizen der getroffenen, waarbij nog gered werd, wat er te redden viel!

Ook de brandweer, eveneens een vrijwilligerscorps, heeft zich dapper gedragen en zich geheel ingezet om getroffen medeburgers te helpen, zooveel dat in haar vermogen lag. Tijdens een bombardement of beschieting mag ook de brandweer geen opdracht gegeven worden tot uitrukken. Doch toen de eerste branden in ons dorp uitbraken, kwamen de leden van dit corps vragen om materiaal om op eigen risico te gaan blusschen.

Vier of vijf vrijwilligers begonnen het blusschingswerk op den Eindhovenschedweg, waar zij meerdere malen plat op den grond moesten gaan liggen, toen een tank vanaf het Marktpllein in hun richting schoot. Later werden zij voor Duitschers aangezien en door de Engelschen met de handen omhoog, als krijgsgevangenen tegen den muur gezet!

Een andere groep was vrijwillig bij de Willem II-fabrieken aan het werk gegaan en toen later met medewerking van de Engelsche autoriteiten het blusschingswerk pas goed kon worden aangepakt, werd nog een ploeg in de Karel Mollenstraat en één op het Florapark aan het werk gezet. Tot den volgenden morgen half vijf hebben deze groepen zich van hun taak gekweten en daarmede een waardevolle bijdrage geleverd om de materiele schade in ons dorp zooveel mogelijk te beperken.

Den volgenden dag werd om acht uur met het opruimingswerk begonnen. De Engelschen vonden dit zoo interessant, dat zij een gedeelte van dit werk hebben gefilmd. In Frankrijk had men alles maar laten liggen; in België werd een beetje opgeruimd, maar zoo vlug als men er hier bij was, had men nog nergens meegemaakt!

En nu is het z
mingsdienst ware
zich kleine voorw
toeëigenen, terwij
grepen deze mens
te werken, terwij
de autoriteiten te
mensen zwaaro
deze mensen da
iemand, die niets
alles wat zij hem
handigen? Waar
nomen en zich so

In deze voor V
schermingsdienst
van bestaan had
E.H.B.O. en Bra
nen worden en b
mannen en vrom

En nu is het zoo jammer, dat onder degenen, die bij den opruimingsdienst waren tewerkgesteld er weer verscheidenen waren, die zich kleine voorwerpen, welke zij onder het puin nog vonden, gingen toeëigenen, terwijl het toch eigendom was van den getroffenene! Begrepen deze menschen, die toch maar één en veertig uur behoeften te werken, terwijl zij acht en veertig uur kregen uitbetaald, omdat de autoriteiten terecht meenden, dat dit werk voor het gros van de menschen zwaarder werk was, dan zij gewoon waren, begrepen deze menschen dan niet, wat een weldaad zij konden bewijzen aan iemand, die niets meer bezit dan de kleeren, die hij aan heeft, met alles wat zij hem, als den rechtmatigen eigenaar nog konden overhandigen? Waarom dat weinige nu ook nog deze menschen ontnomen en zich schuldig gemaakt aan diefstal?

In deze voor Valkenswaard zoo critieke dagen heeft de luchtbeschermingsdienst toch meer dan voldoende bewezen, dat hij reden van bestaan had! Door het heldhaftig optreden van de leden van E.H.B.O. en Brandweer is menigmaal toch erger voorkomen kunnen worden en brengen wij graag een eere-saluut aan de kranige mannen en vrouwen van den L.B.D.!

HET ROODE KRUIS

De Eerste Hulp- en Transportploeg van het Nederlandsche Roode Kruis, bestaande uit zes man, was oorspronkelijk ingedeeld bij den gemeentelijken luchtbeschermingsdienst.

Daar het Ned. Roode Kruis na de bevrijding zou worden ingeschakeld bij de repatriëring van Nederlandsche burgers, werd door den Gemachtigde van het N.R.K. voor Noord-Brabant een vertrouwensman benoemd voor de gemeente Valkenswaard, met de opdracht een organisatie voor dit doel voor te bereiden.

Op 15 September kwam het bevel der Duitsche militaire instanties, dat de zorg voor Duitsche militaire gewonden in den frontsector Valkenswaard werd opgedragen aan het Roode Kruis alhier.

Met zeer beperkte middelen werd een eerste hulp-post ingericht en werd de Roode Kruis-ploeg aan den L.B.D. onttrokken. Dit was voor beide organisaties te betreuren, omdat door deze splitsing de verdeling van ieders taak er niet duidelijker op werd, ingeval de burgerbevolking onder de oorlogshandelingen te lijden zou hebben.

Al spoedig bleek, dat er van afwachten en stilzitten geen sprake kon zijn. Van 15 op 16 September werden drie ernstig verwonde soldaten binnengebracht. Twee konden na eerste hulp verpleening worden verder vervoerd, terwijl voor den derde geen hulp meer mogelijk bleek.

Op 17 September, den „harden dag” voor Valkenswaard werd den Rooden Kruis-post natuurlijk niet ongemoeid gelaten. Niet minder dan zes maal moest worden uitgerukt. Tijdens de beschieting en het bombardement was de ploeg voortdurend in de weer. Ook hier zij speciaal vermeld, dat ook deze menschen hun werk deden, terwijl zij van vrouw en kinderen gescheiden waren!

Toen de post beschadigd bleek werd in den vroegen morgen van 18 September een tijdelijk verblijf op het Gemeentehuis betrokken. Aan het werk scheen toen geen einde te komen. Het gemis van een ziekenwagen werd in de eerste dagen nog eenigermate vergoed door de toestemming om voor Roode Kruisdoeleinden

te mogen telefo
bevrijd, transpor
dit met de mee

Toen de telefo
boden werd, mo
ambulances wor
ingezetenen bes
een van de wei
van den eigenaa
lijkheden, wat l

Intusschen wa
plaatsen, waar
gedistribueerd.
tificeerd en beg
daten moest ass
voor desinfectie
Duitsche krijgs
malen werd uitg
onvoorzichtig o
bonden en zoo
waarna zij dikw
die ziekenhuizen
Ook zieken, die
werden door h
Eindhoven verv

Sinds 28 Sep
naar de bevrijd
bruik werd gen

In totaal wer
1944 eerste hul
aan Engelsche
aan Duitsche m
aan Organisati
aan Burgers: in
aan Krijgsgeva
aan Politieke g
Aan dooden w
5 burgers. Ver
begraven.

te mogen telefoneeren, zoodat uit Eindhoven, dat inmiddels was bevrijd, transport kon worden verzocht. In Valkenswaard zelf moest dit met de meest primitieve middelen geschieden.

Toen de telefonische verbinding ook voor het Roode Kruis verboden werd, moest voor dringende gevallen de hulp van Engelsche ambulances worden ingeroepen. Later werden enkele wagens door ingezetenen beschikbaar gesteld, waaronder een bestelwagen, die een van de weinige dingen was, die bij den brand van het pand van den eigenaar niet werden vernield. Toen waren de ergste moeilijkheden, wat het transport betreft, overwonnen.

Intusschen was er werk genoeg! Bedden werden vervoerd naar plaatsen, waar die hard noodig waren, verband werd gehaald en gedistribueerd, Deutsche dooden moesten worden geborgen, geïdentificeerd en begraven, bij de begrafenis van twee Engelsche soldaten moest assistentie worden verleend, er moest worden gezorgd voor desinfectie van materiaal, voor de eerste hulp aan P.A.N., Deutsche krijgsgevangenen en politieke gevangenen, terwijl meer malen werd uitgerukt voor verkeersongevallen en ongevallen bij het onvoorzichtig omgaan met granaten. Licht gewonden werden verbonden en zoo noodig naar de ziekenhuizen in Eindhoven vervoerd, waarna zij dikwijls weer naar huis werden meegenomen, daar er in die ziekenhuizen veel plaatsgebrek was door het bombardement. Ook zieken, die niet direct door oorlogsgeweld waren getroffen, werden door het Roode Kruis voor operatief ingrijpen e.d. naar Eindhoven vervoerd.

Sinds 28 September werd er een berichtendienst georganiseerd naar de bevrijde gebieden, waarvan door velen een dankbaar gebruik werd gemaakt.

In totaal werd in de periode van 16 September tot 4 October 1944 eerste hulp verleend:

aan Engelsche militairen: in 1 ernstig en 16 lichte gevallen.

aan Deutsche militairen: in 3 ernstige en 2 lichte gevallen.

aan Organisaties: in 15 lichte gevallen.

aan Burgers: in 3 ernstige en 34 lichte gevallen.

aan Krijgsgevangenen: in 1 ernstig en 8 lichte gevallen.

aan Politieke gevangenen: in 42 lichte gevallen.

Aan dooden werden in totaal geborgen: 19 Deutsche militairen en 5 burgers. Verder werden 18 Deutsche en 2 Engelsche militairen begraven.

Naar het Carolusziekenhuis werden vervoerd: 1 Duitsche en 1 Nederlandsche militair en 14 burgers.

Naar de ziekenhuizen in Eindhoven en direct terug 20 burgers.
Genezen van Eindhoven naar Valkenswaard en omstreken: 3 burgers.

Dooden van Eindhoven naar Valkenswaard: 4 burgers.

Dooden naar Eindhoven: 1 burger.

Wat wij van den Luchtbeschermingsdienst konden zeggen, geldt in dezelfde mate voor het personeel van het Roode Kruis. Steeds heeft ook dit personeel klaar gestaan om onder de moeilijkste omstandigheden, met gevaar voor eigen leven, hulp te verleen aan gewonden. Ook het Roode Kruis heeft in deze moeilijke dagen prachtig werk verricht en ook aan deze instelling is het te danken dat Valkenswaard niet meer slachtoffers onder zijn bevolking telt!

Langzamerhand begint Valkenswaard zich van zijn kwetsuren te herstellen, al neemt het normale leven nog lang niet zijn gewonen gang.

Wat de opzet van de kern oorspronkelijk was, zal zich binnenkort gaan voltrekken. De repatriëring is intusschen door de S.H.A.E.F. (Supreme Headquarters of the allied Expeditionary Force) uitstekend georganiseerd en zal door een geneeskundige en administratieve afdeling onder auspiciën van het Ned. Roode Kruis worden uitgevoerd.

Als onze jongens straks via Valkenswaard, na jarenlange en gedwongen afwezigheid buiten onze grenzen naar huis komen, zal onze gemeente voor velen het eerste teeken zijn van het vaderlandse tehuis. Het eenigszins onaangename gevoel van niettemin noodzakelijke quarantaine-maatregelen zal moeten worden verzacht door een hartelijke ontvangst, het verstrekken van maaltijden, rookmateriaal en versnaperingen!

In verband hiermede verdient dit werk zeer zeker ons aller steun; een steun, die wij gaarne zullen verleen, als een blijk van dankbaarheid voor het verdienstelijke werk, dat de Afdeling Valkenswaard van het Ned. Roode Kruis in deze donkere Septemberdagen geleverd heeft!

DE DISLOC

Wat beteek
Het doel van d
ziening, wanne
naar onze geme
tiekering. Daann
genoemden kzin
waard, Bergeijk
Westerhoven. V
draagt 41.790 e

Reeds op 6
personeel, dat i
in het dislocatie

De aanwezig
raden moesten
plaatst of werd
men geen voed

In de eerste
ber, kon de me
doorgaan. Bes
afleveren op b
marechaussée,
consumenten k

Na 21 Sept
melkfabrieken

Een voorraa
hebben, omda

Op het oog
doende boter
Eerst wannee
productie op v

DE DISLOCATIE

Wat beteekent Dislocatie? Dislocatie beteekent verplaatsing. Het doel van de Dislocatie is het waarborgen der voedselvoorziening, wanneer de oorlogshandelingen zich gingen verplaatsen naar onze gemeente, of liever naar het gebied van onze distributiekring. Daarom valt het rayon van de Dislocatie ook samen met genoemden kring, die is samengesteld uit de gemeenten Valkenswaard, Bergeijk, Budel, Maarheeze, Leende, Heeze, Riethoven, *Westerhoven*, Waalre en Luijksgestel. Het totaal inwoners be-
41.790 en het aantal gezinnen 7.591.

Op 6 September werd overgegaan tot oproeping van het ~~plan~~ dat in geval van intreding van een gewijzigden toestand ~~het~~ dislocatieplan zou worden ingeschakeld.

De aanwezige voorraden werden geïnventariseerd en diverse voorraden moesten van het eene pakhuis naar het andere worden verplaatst of werden ondergebracht in gebouwen en localiteiten, waar ~~men geen voorraden~~ zoeken zou.

In de eerste moeilijke dagen t.w. van 15 tot en met 21 September, kon de melklevering aan de zuivelfabriek niet op normale wijze doorgaan. Besloten werd de melkveehouders hun melk te doen afleveren op bepaalde leveringsplaatsen, waar onder toezicht van marechaussée, V.V.O.- en distributieambtenaren tot aflevering aan consumenten kon worden overgegaan.

Na 21 September had de melklevering weer normaal aan de melkfabrieken plaats.

Een voorraad boter was er niet en fabricage kon niet plaats hebben, omdat er geen melk aan de fabrieken geleverd werd.

Op het oogenblik, waarop wij dit schrijven, kan nog geen voldoende boter worden geproduceerd bij gebrek aan krachtstroom. Eerst wanneer het electrisch net hersteld zal zijn, zal weer met de productie op volle kracht begonnen kunnen worden.

DE DISLOCATIE

Wat beteekent Dislocatie? Dislocatie beteekent verplaatsing. Het doel van de Dislocatie is het waarborgen der voedselvoorziening, wanneer de oorlogshandelingen zich gingen verplaatsen naar onze gemeente, of liever naar het gebied van onze distributiekring. Daarom valt het rayon van de Dislocatie ook samen met genoemden kring, die is samengesteld uit de gemeenten Valkenswaard, Bergeijk, Budel, Maarheeze, Leende, Heeze, Riethoven, Westerhoven, Waalre en Luijksgestel. Het totaal inwoners bedraagt 41.790 en het aantal gezinnen 7.591.

Reeds op 6 September werd overgegaan tot oproeping van het personeel, dat in geval van intreding van een gewijzigden toestand in het dislocatieplan zou worden ingeschakeld.

De aanwezige voorraden werden geïnventariseerd en diverse voorraden moesten van het eene pakhuis naar het andere worden verplaatst of werden ondergebracht in gebouwen en localiteiten, waar men geen voedselvoorraden zoeken zou.

In de eerste moeilijke dagen t.w. van 15 tot en met 21 September, kon de melklevering aan de zuivelfabriek niet op normale wijze doorgaan. Besloten werd de melkveehouders hun melk te doen afleveren op bepaalde leveringsplaatsen, waar onder toezicht van marechaussée, V.V.O.- en distributieambtenaren tot aflevering aan consumenten kon worden overgegaan.

Na 21 September had de melklevering weer normaal aan de melkfabrieken plaats.

Een voorraad boter was er niet en fabricage kon niet plaats hebben, omdat er geen melk aan de fabrieken geleverd werd.

Op het oogenblik, waarop wij dit schrijven, kan nog geen voldoende boter worden geproduceerd bij gebrek aan krachtstroom. Eerst wanneer het electrisch net hersteld zal zijn, zal weer met de productie op volle kracht begonnen kunnen worden.

De vleesvoorziening kon op normale wijze worden voortgezet. Tengevolge van de oorlogshandelingen hadden diverse noodslachtingen plaats, waardoor het merendeel der bevolking van dit rayon het normale rantsoen op zijn bonnen kon verkrijgen.

De voorraad brandstoffen werd onmiddellijk geblokkeerd. De aflevering aan particulieren werd verboden, terwijl aflevering aan bakkers, ziekenhuizen en instellingen slechts plaats mocht hebben tegen inname van een leveringsopdracht.

Door bovengenoemde voorbeelden zal den lezer zich nu een duidelijker beeld kunnen vormen van het werk van dit instituut, dat door zoo'n vreemde benaming werd aangeduid. Van zeer groot belang is, dat mede door het werk van de Dislocatie de normale rantsoenen na den gewijzigden toestand konden gehandhaafd blijven!

In de toekomst zullen deze rantsoenen voor de voornaamste levensbehoefte (brood, taptmelk, melk voor kinderen, aardappelen en vleesch) gehandhaafd kunnen blijven. Ook voor boter zal dit het geval zijn, wanneer de elektrische stroom weer normaal zal functioneeren.

Na het bombardement werd door Eindhoven een beroep gedaan op het Dislocatierayon Valkenswaard om zooveel in zijn vermogen lag te helpen. Valkenswaard heeft geholpen! 100.000 kg. aardappelen, 100.000 kg. rogge (meel), 1.000 kg. roode of witte kool en ongeveer 500 eieren konden naar Eindhoven gezonden worden ter aanvulling van de rantsoenen, die daar ver beneden het normale waren. In Eindhoven kreeg men bijvoorbeeld slechts 100 gram brood, en overwegende, dat Valkenswaard op de normale rantsoenen was blijven staan, kon al het overige, wat anders aan dit rayon als extra verstrekt had kunnen worden, naar Eindhoven worden gezonden. Bemid Uw naasten gelijk U zelve!

Wanneer men dit weet, dan doet het toch wel even pijnlijk aan, wanneer men kort daarop in de krant kon lezen, dat de voedselvoorziening in Eindhoven zoo tip-top in orde was, dat men nu reeds extra rantsoenen kon verstrekken, ja zelfs eieren op de bon kon toewijzen! Was dit dagblad zoo slecht op de hoogte? Maar we kennen allemaal het spreekwoord van het paard en de haver!

En dan spreken
nen moesten w

Dat de vrees
men tijd is gew
deelte aan het
onze bevolking
ten waarde!

En dan spreken we nog niet over de moeilijkheden, die overwonnen moesten worden om deze artikelen in Eindhoven te krijgen!

Dat de voedselvoorzieing in het rayon Valkenswaard nog geruimen tijd is gewaarborgd, danken wij zeer zeker voor een groot gedeelte aan het beleid en het werk van de Dislocatie, die hiermede onze bevolking een dienst heeft bewezen van een niet te onderschatten waarde!

NABESCHOUWING

Valkenswaard is vrij!

Hoe die bevrijding kwam en wat er allemaal aan vast zat, hebben wij getracht op een eenvoudige wijze in dit werkje vast te leggen, in de hoop hiermede velen van dienst te kunnen zijn, die zich gaarne in het bezit zagen gesteld van de geschiedenis van de voor onze gemeente zoo donkere maand September 1944!

Valkenswaard is vrij!

Er is een einde gekomen aan de jarenlange onderdrukking en tyrannie door het moffentuig! De tijd, dat de N.S.B.-ers zich heer en meester voelden, is voorbij! De onderduikers, wier lot wij ons steeds hebben aangetrokken, omdat zij hun vaderlandsche plicht deden, kunnen zich weer vrij bewegen! Wij kunnen weer gerust naar de radio luisteren en enkele weken na onze bevrijding hebben wij reeds onze vrije Omroep: „Herrijzend Nederland"! Onze vrije dagbladen zijn weer uit en wij moeten nog even wennen aan de eerlijke berichtgeving! Wij kunnen ons weer vrij in het openbaar uitspreken en behoeven niet bang meer te zijn voor een verrader!

Valkenswaard is vrij!

Toen dat in zijn vollen omvang tot ons doordrong, voelden wij ons blij en gelukkig! Wij wenschten elkaar geluk met deze bevrijding en wuifden de Tommies toe, die als soldaten der bevrijding hier binnen kwamen! Wij staken de vlaggen uit en tooiden ons met oranje!

Toch zijn er weinigen op wie de woorden van onzen minister-president niet van toepassing zijn: wier gevoelens van vreugde niet vermengd zijn met gevoelens van smart! Ik denk aan hen, die door het oorlogsgeweld een huisgenoot of familielid moesten afgeven, of die bij de gevechtshandelingen hun have en goed verloren hebben! Ik denk aan hen, die hun familie in het nog niet bevrijde deel van ons vaderland hebben wonen en die, zooals wij telkens kunnen lezen en hooren, dagelijks aan een nog wreeder behandeling zijn

blootgesteld, als w
genoot of vader, zo
is en over wiens k
onzekerheid niet is
die hun bezittingen
over heel zijn geh
één of meer hunne
hebben en geleerd
jubelen, omdat wij

Valkenswaard is

Meer dan vier ja
kerend hebben wij
vrijding brengen
misten onder ons
waard heeft zijn p
van moeite, zorge
dood hebben wij on
dat deze offers nie
moest worden om
vrijden!

Valkenswaard is

Het groote ooge
in elkaar moeten s
opbouw van een
laten zien, dat het
te worden! En al
goed kunnen begin
wij nu reeds moete
flinken stoot te kun

Allereerst zullen
te zuiveren van d
laatste jaren getre
hooren! Eenieder
heeft gesympathise
heeft gesteld van
dreef en zich daan
zijn houding te we
lijke straf, die hi
in de samenleving

blootgesteld, als wij ooit beleefd hebben! Ik denk aan hen, wier echtgenoot of vader, zoon, broer of verloofde in Duitschland werkzaam is en over wiens lot men in het onzekere verkeerd! Zoolang die onzekerheid niet is weggenomen door een blij weerzien, zoolang zij, die hun bezittingen verloren, door helpende medeburgers daar niet over heen zijn geholpen, zoolang zij, die treuren over het verlies van één of meer hunner dierbaren, niet kracht naar kruis gekregen hebben en geleerd te berusten, zoolang kunnen wij niet juichen en jubelen, omdat wij vrij zijn!

Valkenswaard is vrij!

Meer dan vier jaar hebben wij naar die vrijheid verlangd! Hunkerend hebben wij naar het oogenblik uitgezien, dat ons de bevrijding brengen zou Toen kwam dat oogenblik! Voor de pessimisten onder ons misschien nog onverwacht! Maar ook Valkenswaard heeft zijn prijs voor de vrijheid moeten betalen! Ten kosten van moeite, zorgen, bloed en tranen, ja zelfs ten koste van den dood hebben wij onze vrijheid herkrege! Maar laat dit ons troosten, dat deze offers niet voor niets zijn gebracht en dat dit leed geleden moest worden om ons van het Nazi-dom en zijn aanhang te bevrijden!

Valkenswaard is vrij!

Het groote oogenblik is nu aangebroken, waarop wij de handen in elkaar moeten slaan en eendrachtig gaan samenwerken aan den opbouw van een nieuwe maatschappij! Valkenswaard zal moeten laten zien, dat het waard was als eerste plaats in Brabant bevrijd te worden! En al zullen wij met het opbouwingswerk eerst voor goed kunnen beginnen, als ons geheele land bevrijd is, toch zullen wij nu reeds moeten doen, wat in ons vermogen ligt, om straks een flinken stoot te kunnen geven aan het herstel van onze maatschappij!

Allereerst zullen wij de overheid moeten helpen om ons vaderland te zuiveren van die elementen, die door hun gedragingen in de laatste jaren getoond hebben, niet in onze maatschappij thuis te hooren! Eenieder, die lid is geweest van de N.S.B., of daarmede heeft gesympathiseerd, eenieder, die zich zelf of zijn bedrijf in dienst heeft gesteld van den vijand, eenieder, die „in het zwart” handel dreef en zich daardoor on-vaderlands gedragen heeft, zal zich over zijn houding te verantwoorden hebben en afgezien van de gerechtere straf, die hij hiervoor zal moeten ondergaan, zich een plaats in de samenleving toegewezen zien, die hem op grond van boven-

staande feiten toekomt! Eenieder werke aan deze zuiveringsactie mede! Dat is geen verraad, maar dat is de plicht van elken goeden vaderlander!

Na het herstel van de materiele schade zullen wij alles in het werk moeten stellen om handel en industrie weer zoo spoedig mogelijk op het peil te krijgen, waardoor Nederland zijn plaats in den wereldhandel weer op waardige wijze kan innemen! De lucht- en scheepvaart, die hiertoe zooveel kunnen bijdragen, moeten weer worden opgebouwd! De veestapel moet weer op peil worden gebracht! enz enz. Allen zullen wij daartoe het onze moeten bijdragen! Maar laten wij dat graag doen! Laten wij eendrachtig de schouders zetten onder het werk, dat ons wacht, blij dat wij weer leven in een vrij en onafhankelijk Nederland en bezielde door die ééne gedachte: nooit geen oorlog meer!

En daarom is het zoo jamer, dat er nu al zijn, die bij de pakken blijven neerzitten! Die meenen, omdat zij van een of andere instelling nog wachtgeld trekken, dat zij nu nog niet behoeven te werken! Die thuis op een stoel blijven zitten en met een groot woord verkondigen: ze moesten dit doen en ze moesten dat doen! Die den toestand zoo donker in zien, dat zij nu al zitten klagen: wat zal het er voor ons toch uit gaan zien en wat zal ons land toch arm worden! Als het lang duurt krijgen we nog hongersnood enz.! Maar als men hen vraagt: „Heb je al iets voor de vrijheid van je vaderland gedaan?“, dan blijven zij het antwoord schuldig! De heeren moeten de vrede op een blaadje thuis gebracht krijgen! Zij vinden het zelfs heel gewoon, dat Engelsche en Amerikaansche soldaten hier komen vechten, je zelfs hier hun leven laten voor onze vrijheid, als zij er maar niet van lijden! Zij klagen nu al over belasting, die straks opgebracht zal moeten worden!

Maar als zij den stand dan zoo donker inzien, waarom dan niet hun schouders ook onder het werk gezet en alle zeilen bijgezet, om te voorkomen, dat het zoo erg wordt?! En is men dan zoo aan zijn aardse goederen gehecht en daarmee vergroeid, dat men nu al bang is, dat men straks belasting zal moeten betalen?! Is het niet beter een offer te brengen in geld, dan een offer in bloed en tranen?!

Als wij dat alles in deze dagen moeten hooren, dan vragen we ons weer af: „Hebben die vier jaren oorlog ons wel iets geleerd? Bestaat er voor deze menschen dan niets anders dan het eigenbelang? Is er dan niets voornameer dan het „eigen-ik“?“ Dan is het

treuring met hen ge
maakt voor naast
zoolang behoeven
nieuwe en gezond
bij je zelf, weet
is dat nu! Nu moet
treuren om het ver
er op aan komt om
beteekenen!

Zoek dus eerst
iedereen, die van g
slaan om samen om
het groote werk, d

Laat Valkenswa
mede het bewijs ge
bevrijd te zijn! Dat
gezonde maatschap
niet kunnen terugk
grondsche werk mo
om met de woorden
met God, voor Ko

treurig met hen gesteld! Zoolang dat egoïsme geen plaats heeft gemaakt voor naastenliefde, en de „eigen-ik” voor gemeenschapszin, zoolang behoeven we niet te denken aan den opbouw van een nieuwe en gezonde maatschappij! „Verbeter de wereld en begin bij je zelf!”, weet U nog? Wanneer dat ooit waar is geweest, dan is dat nu! Nu zoovelen van have en goed beroofd zijn! Nu zoovelen treuren om het verlies van één of meer hunner dierbaren! Nu het er op aan komt om te laten zien, wat solidariteit en gemeenschapszin beteekenen!

Zoek dus eerst de vrede voor U zelf en draagt die uit naar iedereen, die van goeden wil is! En laten we dan de handen inéén slaan om samen onze krachten en talenten in dienst te stellen van het groote werk, dat op ons wacht!

Laat Valkenswaard toonen, dat het dit begrepen heeft en daarmee het bewijs geven, dat het waard is als eerste plaats in Brabant bevrijd te zijn! Dat het mee wil werken aan den opbouw van een gezonde maatschappij, waarin de wantoestanden van vóór 1940 niet kunnen terugkeeren! Of zullen wij in de toekomst ons ondergrondsche werk moeten voortzetten? Welnu, dan voorwaarts! En om met de woorden van Prins Bernhard te eindigen: dan voorwaarts met God, voor Koningin en Vaderland!

NEDERLAND HERRIJST!

INHOUD

	Blz.
VOORWOORD	3
TER INLEIDING.	5
Hoofdstuk I	
DE VRIJHEID KOMT IN ZICHT!	7
Hoofdstuk II	
DE STRIJD OM VALKENSWAARD	20
Hoofdstuk III	
EEN ZONDAG TUSSEHEN VUUR EN IJZER!	25
Hoofdstuk IV	
VALKENSWAARD IS VRIJ.	32
Hoofdstuk V	
NA DE BEVRIJDING	36
Hoofdstuk VI	
P. A. N. - ORANJE	41
Hoofdstuk VII	
DE O. D.	45
Hoofdstuk VIII	
DE LUCHTBESCHERMINGSDIENST	48
Hoofdstuk IX	
HET ROODE KRUIS	52
Hoofdstuk X	
DE DISLOCATIE	55
NABESCHOUWING	58

